

אוניברסיטת בר-אילן

השפעת מעורבות הסבתות על מעורבות האבות בטיפול בילדיהם

אירית בכר

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בתוכנית הבין-תחומית ללימודי מגדר

אוניברסיטת בר-אילן

עבודה זו נכתבה בהנחיית ד"ר רות גונט, מהמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן.

תודה מיוחדת למנחה, ד"ר רות גונט, שהייתה זמינה לכל פניה ועניין. בדרכה הנעימה ובמקצועיות רבה עזרה, כיוונה וליוותה את עבודתי.

תודה נוספת לדוד בכר על הסבלנות, התמיכה והעידוד לאורך כל תקופת הלימודים וכתובת התזה.

תוכן העניינים

א.....	תקציר	
1.....	1. סקירת ספרות	
2.....	1.1 חלוקת התפקידים במשפחה	
3.....	1.2 מודלים תיאורטיים להסבר מעורבות האב בטיפול בילדים	
3.....	1.2.1 מודלים כלכליים-מבניים	
4.....	1.2.2 מודל מערכות משפחה	
5.....	1.2.3 מודל אידיאולוגיות מגדר	
5.....	1.3 סבתאות	
7.....	1.3.1 הגישה הסוציו-ביולוגית לתפקיד הסבתא	
8.....	1.3.2 סגנונות של סבתאות	
9.....	1.3.3 עזרת הסבתא בטיפול בילדים	
9.....	1.3.4 ההבדל בין הסבתות (אם-האם ואם-האב)	
11.....	2. השערות המחקר	
12.....	3. שיטה	
12.....	3.1 אוכלוסיית המחקר	
12.....	3.2 כלי המחקר	
16.....	3.3 הליך המחקר	
16.....	3.4 מודל המחקר	
18.....	4. ממצאים	
18.....	4.1 ניתוחים ראשוניים: תיאור הסבתות ומעורבותן	
20.....	4.2 הקשר בין מעורבות הסבתות למעורבות האב והאם	
21.....	4.3 הגורמים הקובעים מעורבות סבתות	
27.....	4.4 הגורמים הקובעים את חלוקת התפקידים בין בני הזוג	
31.....	4.5 השלכות מעורבות הסבתות על שביעות הרצון של האם והאב	
34.....	5. דיון ומסקנות	
41.....	5.1 תרומת המחקר ומגבלותיו	
43.....	ביבליוגרפיה	
47.....	נספחים	
Abstract.....	I	

רשימת לוחות

- 18..... לוח 1 : ממוצע שעות סיוע שבועיות
- 20..... לוח 2 : הקשר בין מעורבות אם-האב לבין מעורבות האב והאם
- 21..... לוח 3 : הקשר בין מעורבות אם-האם לבין מעורבות האב
- 22..... לוח 4 : מאפייני סבתות ומעורבות סבתות
- 23..... לוח 5 : השפעת המוצא על מידת הסיוע של אם-האב ואם-האם
- 23..... לוח 5 (א) : מידת הסיוע של אם-האב לפי מוצא
- 24..... לוח 5 (ב) : השפעת המוצא על מידת הסיוע של אם-האם
- 24..... לוח 6 : הקשר בין מעורבות אם-האם לבין מעורבות אם-האב
- 25..... לוח 7 : קשרים בין מדדים סוציו-דמוגי של בני הזוג לעזרת אם-האב
- 25..... לוח 8 : קשר בין מדדים סוציו-דמוגי של בני הזוג לעזרת אם-האם
- 26..... לוח 9 : קשרים בין אידיאולוגיית המגדר של האישה והבעל ומעורבות אם-האב
- 26..... לוח 10 : קשרים בין אידיאולוגיית המגדר של האישה והבעל ומעורבות אם-האם
- 27..... לוח 11 : קשרים בין מדדים סוציו-דמוגרפיים של בני הזוג לבין מעורבותם בטיפול בילדים (חלק א)
- 28..... לוח 12 : קשר בין מדדים סוציו-דמוגרפיים של בני הזוג לבין מעורבותם בטיפול בילדים (חלק ב)
- 31..... לוח 13 : קשרים בין מאפיינים פסיכו-חברתיים של בני הזוג ושל מעורבות האב
- 32..... לוח 14 : קשרים בין מעורבות הסבתות לשביעות רצון האם והאב מהמעורבות
- 3..... לוח 15 : שביעות רצון האם והאב מהנישואים ומעורבות הסבתות

רשימת תרשימים

- 17..... תרשים 1 : מודל המחקר
- 19..... תרשים 2 : התפלגות סיבות הסיוע בטיפול בילדים, לפי מסייע

תקציר

המשפחה בחברה המודרנית עברה שינויים מהותיים בעשורים האחרונים. הדגם המסורתי של משפחה שבה אב מפרנס ואם עקרת בית השתנה עם כניסת הנשים לשוק העבודה. ההשתתפות ההולכת וגדלה של נשים בפרנסת המשפחה הובילה להגברת מעורבות הגברים בעבודות הבית ובטיפול בילדים, אך למרות זאת האחריות העיקרית למשפחה נשארה בידי האישה, גם כאשר היא עובדת מחוץ לבית. בניסיון להסביר את מעורבות האבות בטיפול בילדים, מציעה הספרות המחקרית מודלים תיאורטיים המתייחסים להיבטים כלכליים, תפיסות מגדריות ותת-מערכות במשפחה. מחקרים רבים בחנו את הגורמים המשפיעים על מעורבות אבות תוך התייחסות למשתנים הנובעים מהמודלים התיאורטיים. עם זאת, מרבית המחקרים לא כללו את המשפחה המורחבת כמקור השפעה על מעורבות האב וחלוקת התפקידים. לעיתים קרובות, הדמות המרכזית והמשמעותית במשפחה המורחבת היא הסבתא, שלה השפעה עמוקה על חיי המשפחה, בעיקר במציאות הישראלית שבה למשפחה וליחסי הדורות יש מקום מרכזי. במשפחות המטפלות בילדים קטנים, זוגות רבים נעזרים בסבתא, דבר שמעלה שאלות לגבי השפעתה של הסבתא על חלוקת התפקידים בין בני הזוג. האם עזרתה של הסבתא היא גורם המעכב את ההתמודדות עם משימות הבית וגידול הילדים באופן שוויוני, או שחלוקת התפקידים היא התמודדות זוגית שאינה מושפעת ממעורבותה?

המחקר הנוכחי בחן את הקשר שבין הסיוע שמעניקות הסבתות לבני הזוג, לבין מידת מעורבותו של האב בטיפול בילדים. השערות המחקר נגזרו מהמודלים התיאורטיים המסבירים את מעורבות האבות בטיפול בילדים ובעבודות הבית. לפי מודל המשאבים היחסיים, תרומת הסבתא יכולה להיתפס כמשאב שאיתו מגיע כל אחד מבני הזוג. ממודל זה נגזרה ההשערה שעזרת אם-האב תהיה קשורה במעורבות נמוכה יותר של האב בטיפול בילדים, בעוד שעזרת אם-האם תהיה קשורה ברמת מעורבות נמוכה יותר של האם בטיפול בילדים. לחילופין, מהמודל המבני (צורך/היענות) נגזרה ההשערה שמעורבות מצד הסבתא תפחית את הצורך במעורבות האב או האם, ללא תלות בטיב הקשר המשפחתי (בין אם היא אם-האב או אם-האם). בנוסף להשערות אלה, נבחנו גם הגורמים הקובעים מעורבות סבתות, והשלכות המעורבות לשביעות רצונם של בני הזוג.

המחקר נערך בשיטה כמותית באמצעות שאלון למילוי עצמי. 104 נבדקים (52 זוגות) נשואים עם ילדים השתתפו במחקר. הנבדקים השיבו על השאלון שמדד שביעות רצון מהנישואים, מעורבות האב והאם בטיפול בילד, עמדות כלפי מגדר, משתנים סוציו-דמוגרפיים, מעורבות סבתות במדדי זמן ובמטלות הבית, ושביעות רצון מעזרת הסבתות.

ממצאי המחקר סיפקו תמיכה למודל המבני והראו, כי ככל שהסתבות מעורבות יותר, כך פוחתת מעורבות האב בטיפול בילדים (אך לא מעורבות האם). הממצאים לגבי הגורמים הקובעים את מעורבות הסבתות תאמו למודל המבני באופן חלקי. הממצאים העידו, כי הסיוע מצד אם-האב מושפע מהמרחק הגיאוגרפי ומשעות עבודת האב. עם זאת, אם-האב מסייעת יותר ככל שהילדים מעטים ובוגרים יותר, ממצא שעומד בניגוד למודל זה. לבסוף, הממצאים לגבי השלכות מעורבות הסבתות לשביעות רצון ההורים תמכו באופן חלקי בהשערות שנגזרו ממודל מערכות משפחה: בעוד ששביעות רצון האם מהנישואים עלתה עולה ככל שהסתבות היו מעורבות יותר, שביעות רצון האב דווקא פחתה. ממצאים אלה שופכים אור על תפקידן של הסבתות בחלוקת התפקידים שבין בני הזוג, ועל הדינמיקות המורכבות שקובעות את המידה שבה הסבתות מסייעות בטיפול בנכדים.

1. סקירת ספרות

המשפחה בחברה המודרנית עברה שינויים מהותיים בעשורים האחרונים. הדגם המסורתי של משפחה שבה אב מפרנס ואם עקרת בית השתנה עם כניסתן של הנשים לשוק העבודה. כיום המשפחה לובשת צורות שונות ומגוונות וניתן למצוא לצד המשפחות המסורתיות (אב עובד ואם עקרת בית) משפחות מודרניות שבהם שני בני הזוג עובדים בשכר. בצד משפחות כפולות קריירה קיימים דפוסים של משפחות חד הוריות, משפחות חד מיניות ומשפחות שניוניות. למרות השינוי החברתי המואץ, הבא לידי ביטוי בשינויים משפחתיים ומעבר לצורות משפחה נוספות, מתברר שישראל מאופיינת כתרבות מסורתית בה המשפחה במרכז (פוגל-ביז'אווי, 1999). משקל רב מיוחס למשפחה בכלל ולילדים בפרט כתוצאה ממספר סיבות: הדת היהודית, התרבות המסורתית של העולים מארצות האסלאם, רצונם של ניצולי השואה להקים מחדש את המשפחות שאבדו, חשש מאיבוד בן/בת במלחמה ובפיגועים, והזדהות עם מטרות המדינה הקשורות בגידול האוכלוסייה. מרכזיותה של המשפחה מאופיינת בכך שהנישואין מובנים כמסגרת הלגיטימית להבאת ילדים לעולם. האישה מובנית קודם כל במושגים של אם ורעה שחובותיה הראשוניים הם ללדת ילדים ולדאוג לילדיה ולבני משפחתה, ואילו עבודה בשכר מתקבלת רק כתרומה לפרנסת המשפחה. משפחתיות כזו מבוססת על חוסר שוויון בין המינים, ועל חלוקת סמכויות ותפקידים ברורה המובנית בתוך מוסדות החברה והמדינה (יזרעאלי, 1997; רבין ואפל, 2003).

יחד עם השינויים במבנה המשפחה, משנות ה-80 החל להיווצר תופעה המכונה "האבות החדשים". מדובר בגברים שהחברה מאפשרת להם לגלות תכונות "נשיות" כמו רגשנות ואמפתיה, המאפשרות להם לבצע מטלות שבעבר יוחדו לנשים ולאמהות כמו טיפול בילדים קטנים (פוגל-ביז'אווי, 1999). כניסתן של הנשים לעולם העבודה והשתתפותן בפרנסת המשפחה הביאה רבים לחשיבה שעל האבות להיות מעורבים יותר בטיפול בילדים, במיוחד כאשר האישה עובדת במשרה מלאה. חשיבה זו התבססה על שני שיקולים: האחד, שמעורבות האבות בגידול הילדים מתבקשת משיקולים של הוגנות ושוויון כלפי האישה, והשני, שמעורבות האב תורמת לילד.

מידת מעורבות האב זכתה לתשומת לב מחקרית רבה בשלושת העשורים האחרונים. מחקרים הצביעו על השפעתה החיובית של מעורבות האבות על הרווחה המשפחתית והתפתחות קירבה רבה יותר בין האב לילדיו (Amato, 1994; Parke, 1996). עם זאת, מחקרים מראים שלמרות השינוי במציאות החיים ובגישה, אבות עדיין משקיעים זמן מועט יחסית בטיפול בילדים, ורק לעיתים רחוקות נוטלים אחריות לגבי הטיפול, גם כאשר האם עובדת במשרה מלאה (Coltrane & Ishii-Kuntz, 1992; Greenstein, 1996; Sanchez & Thomson, 1997; Aldous et al., 1998).

1.1 חלוקת התפקידים במשפחה

בישראל, כמו במקומות אחרים בעולם המערבי, חלה בעשורים האחרונים עלייה במספר הנשים העובדות. כמעט 70% מהאמהות היהודיות שהצעיר בילדיהן הוא בגיל 2-4 עובדות (יזרעאלי, 1997). אצל אמהות בעלות 13 שנות השכלה, ויותר השיעור גבוה יותר ומגיע ל-81%. שכיחות הדגם המסורתי של אב מפרנס ואם עקרת בית הלך ופחת, ובמקביל משפחות עם שני מפרנסים הפכו לשכיחות יותר ויותר. ההשתתפות ההולכת וגדלה של נשים בפרנסת המשפחה הובילה להגברת מעורבותם של גברים בעבודות הבית ובטיפול בילדים. למרות זאת, האחריות העיקרית למשפחה נשארה בידי האישה, בין אם היא עובדת מחוץ לבית ובין אם לא (יזרעאלי, 1997; שפירא-ברמן ורבין, 2002; Brines, 1994; Coltrane, 2000). בתא המשפחתי לא התחולל שינוי מהותי. עדין האחריות על גידול הילדים שייכת לאם. וההנחה שלכל גבר שעובד יש מישוהו – אישה שמגדלת את הילדים עדיין תקפה (Okin, 1989).

ככלל, מחקרים מצביעים על כך שגברים מעורבים פחות בעבודות הבית ובטיפול בילדים מאשר נשותיהן (Aldous, 1997; Sanchez & Thomson, 1997; Greenstein, 1996; Coltrane & Ishii-Kuntz, 1992). עם זאת, מחקרים מציעים כי הפער קטן כאשר שני בני הזוג עובדים: הנשים מבצעות 55% מעבודות הבית לעומת הגברים שחלקם הוא 45% (Barnett & Shen, 1997).

עבודת הבית מוגדרת כעבודה הכוללת את תחזוקת הבית והמשפחה, ולא ניתנת עליה תמורה כספית (Coltrane, 2000). הטיפול בילדים נכלל בהגדרה זו כפריט בתוך עבודות הבית, ורוב המחקרים שבחנו מעורבות אבות לא הבחינו בין המעורבות בטיפול בילדים לבין עבודות הבית השוטפות (Deutsch et al., 1993; Aldous et al., 1998; Coltrane, 2000). דויטש ועמיתיה (1993) טוענות, כי יש להפריד בין המטלות השונות, כיוון שמטלות בית כמו ניקיון והדחת כלים הן אברסיביות ואינן דורשות מעורבות רגשית כמו במטלות הקשורות לטיפול בילד. יותר מכך, את מטלות הבית השונות ניתן להחליף יחסית בקלות תמורת תשלום, והמחיר של הזנחת הבית נמוך ביחס להזנחת ילד. במחקרן בוחנות דויטש ועמיתיה (Deutsch et al., 1993) את הגורמים הקובעים את מעורבות האב בטיפול בילדים ובעבודות הבית. ממצאיהן העלו, כי מעורבות האב בטיפול בילדים קשורה לתפיסותיו לגבי תפקידי מגדר, בעוד שמעורבותו בעבודות הבית קשורה לכוח הכלכלי ולמשאבים שיש לכל אחד מבני הזוג. ממחקרן עלה, שהכנסת האישה היא אחד המשאבים המאפשרים לה להימנע מעבודות הבית, כך שככל שהכנסתה היחסית עולה, חלקה בעבודות הבית קטן.

1.2 מודלים תיאורטיים להסבר מעורבות האב בטיפול בילדים

כדי להסביר את הגורמים המשפיעים על מעורבות האבות בטיפול בילדים מציעה הספרות המחקרית שלושה מודלים תיאורטיים עיקריים: המודל הכלכלי-מבני כולל שלוש תת-גישות המתייחסות לשיקולים בעלי אופי כלכלי, של יעילות, יחסי חליפין, אינטרסים או צורך ויכולת היענות. מודל מערכות משפחה מתייחס לקשרים הרגשיים בין תת-המערכות במשפחה. המודל האחרון מתייחס לאידיאולוגיית המגדר של כל אחד מבני הזוג.

1.2.1 מודלים כלכליים-מבניים

מודל ההון האנושי (Human Capital Theory) – תיאוריה זו מציעה שחלוקת התפקידים בין בני זוג נעשית על בסיס שיקולים רציונליים של יעילות מרבית. כדי להשיג יעילות מרבית, כל אחד מבני הזוג יעשה את המטלות שאותן הוא עושה בצורה הטובה ובזמן השקעה מינימאלי. בני הזוג פועלים יחד כדי להשיג יעילות. לפי גישה זו, המנבאים העיקריים למעורבות בעבודות הבית ובטיפול בילדים הם השכר ושעות העבודה: ככל שכן הזוג מרוויח יותר ומשקיע שעות רבות יותר בעבודה מחוץ לבית, כך הוא יהיה מעורב פחות בטיפול בילדים ובבית (Becker, 1981; Greenstein, 1996; Aldous et al., 1998).

המודל המבני – צורך והיכולת להיענות לו (Demand/Response Capability) – מודל זה מציע כי מעורבות האבות בעבודות הבית ובטיפול בילדים נקבעת לפי מידת הצורך הקיים, ולפי מידת היכולת של האב להיענות לצורך זה. המשתנים המגדירים את הצורך במעורבות הם, בין השאר, מספר הילדים וגילם. ככל שמספר הילדים הצעירים רב יותר, כך הצורך בטיפול גדל. משתנה נוסף הוא היקף שעות העבודה של האם. ככל שהאם עובדת שעות רבות יותר, כך יהיה צורך רב יותר במעורבות האב. יכולת ההיענות של האב נקבעת לפי היקף שעות עבודתו וגמישותו (Greenstein, 1996; Aldous et al., 1998).

מודל המשאבים היחסיים (Relative Economic Resources) – לפי מודל זה, חלוקת התפקידים במשפחה היא תוצאה של משא ומתן בין בני הזוג המונחה על-ידי האינטרס האישי והכוח שיש לכל אחד מהם. המודל מניח שהטיפול בילדים ועבודות הבית הן מטלות בלתי רצויות. כל אחד מבני הזוג מנסה להימנע מביצוע מטלות אלה, ומי שיש לו יותר כוח במערכת הזוגית ייקח בהן חלק קטן יותר. בן הזוג בעל ההכנסה הגבוהה יותר, סטאטוס גבוה יותר ומשאבים משפחתיים, הוא בעל הכוח ולכן חלקו במטלות הבית ובטיפול בילדים יהיה קטן יותר (Deutsch et al., 1993; Brines, 1993; Aldous et al., 1998).

ממצאים התומכים במודל ההון האנושי מראים, כי הגורמים המשמעותיים לחלוקת תפקידים במשפחה קשורים בדרך כלל לשעות העבודה, גובה ההכנסה ורמת ההשכלה של בני הזוג. נשים המשתכרות שכר גבוה יותר משקיעות פחות שעות בעבודות הבית (Becker, 1981; South & Spitze, 1994). ישנם מחקרים שמצאו כי אבות המשקיעים יותר בעבודות הבית ובטיפול בילדים הם אלה שנסושתיהן עובדות במשרה מלאה, ויש להם ילדים רבים יותר או צעירים מאוד. במקביל לכך, שעות עבודה רבות של האב ושכר גבוה גורמים למעורבות נמוכה שלו בגידול הילדים (Coverman, 1985; Deutsch et al., 1993; Glass, 1998). מעורבותו הנמוכה של האב עשויה לנבוע מכך שההכנסה הגבוהה מאפשרת לשלם על הטיפול בילדים למטפלות. טענה זו קיבלה תמיכה במחקרם של קספר ואוקונל (Casper & O'Connell, 1998), שהראה שבתקופת מיתון כלכלי שבה הביטחון התעסוקתי ויכולת ההשתכרות פחתו, חלה עלייה דרמטית במעורבות האבות בטיפול בילדים.

המודלים הכלכליים-מבניים מספקים הסברים חלקיים למעורבות אבות, וחסרונם נובע מהתעלמותם משיקולי מגדר ומחשיבותם של גורמים פסיכולוגיים ובין-אישיים. לטענת תיאורטיקנים אחדים, לא ניתן להבין את חלוקת התפקידים מבלי להתייחס להשפעה של תפיסות מגדריות ולמערכת היחסים בתוך המשפחה (Coltrane, 2000).

1.2.2 מודל מערכות משפחה

מודל מערכות משפחה (Family Systems Theory) מציע שתת-מערכות היחסים במשפחה קשורות זו בזו ומשפיעות זו על זו. לתת-המערכת הזוגית יש השפעה על תת-המערכת הורה-ילד. לאינטראקציה עם בן הזוג יש השפעה על התחושה הכללית של בן הזוג ועל המידה בה הוא ירצה להיות מעורב במערכת המשפחתית. הורה שאינו חש מרוצה מהזוגיות יהיה מעורב פחות בטיפול בילדים (Belski, Youngblade, 1991). מחקרים שתמכו במודל מצאו, שאיכות המערכת הזוגית משפיעה על מעורבות אבות בטיפול בילדים. מערכת נישואים טובה יותר מנבאת מעורבות גבוהה יותר של האב בטיפול בילדים (Volling & Belsky, 1991). במחקר אחר נמצא, ששביעות רצון האישה קשורה בתפיסתה את חלוקת התפקידים כהוגנת ושוויונית. נשים המגדירות את חלוקת התפקידים כשוויונית מרוצות יותר ממערכת הנישואים (Perry-Jenkins & Folk, 1994). עם זאת, יש מחקרים שלא מצאו קשר בין מידת האושר של האב ומידת המחלוקת בחיי הנישואים, לבין מעורבותו בטיפול בילדים (Deutsch et al., 1993; Aldous, 1998).

1.2.3 מודל אידיאולוגיות מגדר

לפי מודל זה, חלוקת התפקידים משקפת את התפיסות והנורמות המגדריות של בני הזוג. ההנחה היא שככל שהתפיסות של בני הזוג יהיו מסורתיות יותר, כך הגבר ישתתף פחות והאשה תבצע חלק גדול יותר מהמטלות הקשורות בבית ובטיפול בילדים (Deutsch et al., 1993; Coltrane, 2000). חלק מהמחקרים שבדקו הנחות אלה מצאו קשר בין עמדות לא מסורתיות של האב למידת המעורבות שלו (Aldous et al., 1998). ממצאים הראו עוד, כי אידיאולוגיה שוויונית של האישה משפיעה באופן משמעותי על מידת מעורבותו של הגבר: הגבר יהיה מעורב יותר ואילו האישה תשקיע פחות שעות בביצוע עבודות הבית (Presser, 1994; Sanchez, 1994; Greenstein, 1996). יחד עם זאת, ישנם מחקרים שבהם לא נמצא קשר בין אידיאולוגיית המגדר לחלוקת התפקידים בבית (Coverman, 1985; Marsiglio, 1991), אך כן נמצא קשר בין התפיסות המהותניות של שני בני הזוג, לבין שעות טיפול של האב ושל האם (Gaunt, 2006). ניתן לראות כי המודלים המוצעים להסבר מעורבות האבות מתייחסים להיבטים רבים בחיי משפחה. המודלים מספקים בסיס לבדיקת השפעות פנימיות שבאות מתוך התא המשפחתי (כמו שעות עבודה של כל אחד מבני הזוג) וגם השפעות חיצוניות לתא המשפחתי, שהמיידיית ביניהם היא השפעת המשפחה המורחבת. אולם מרבית המחקרים המתייחסים למעורבות אבות ולחלוקת התפקידים במשפחה לא כללו את המשפחה המורחבת כמקור השפעה על מעורבות האב. לדוגמה, מודל המשאבים היחסיים מאפשר להתייחס למשפחה המורחבת כאל משאב של תמיכה שכל אחד מבני הזוג יכול להפעיל לפי רצונו ויכולתו. האופן דומה, סביר שאידיאולוגיית המגדר של בני הזוג מושפעת מהרקע החינוכי והתרבותי שאיתם הגיעו לקשר הזוגי.

1.3 סבתאות

כאשר מדברים על המשפחה המורחבת, הדמות המרכזית שניתן להתייחס אליה היא הסבתא. לסבתות תפקיד חשוב במעגל החיים והן נוטות להיות בעלות השפעה עמוקה על חיי המשפחה (יזרעאלי, 1997; Beise, 2004). במשפחות המטפלות בילדים קטנים, זוגות רבים נעזרים בסבתא, דבר שמעלה שאלות לגבי השפעתה של הסבתא על חלוקת התפקידים בין בני הזוג. האם עזרתה של הסבתא היא גורם המעכב את ההתמודדות עם משימות הבית וגידול הילדים באופן שוויוני, או שחלוקת התפקידים היא התמודדות זוגית שאינה מושפעת ממעורבותה?

מסקירת מחקרים העוסקים במעורבות האבות וחלוקת התפקידים במשפחה כמעט ולא נמצאו מחקרים העוסקים בהשפעת סבים/ות על חלוקת התפקידים במשפחה הגרעינית. במציאות הישראלית, למשפחה וליחסי הדורות יש מקום מרכזי המתבטא באורח חיים קהילתי ובקרבה למשפחה המורחבת (רבין ואפל, 2003), קרבה המאפשרת קשר רציף וקיום סולידריות בין דורית בין חברי המשפחה. מידת הקרבה הגיאוגרפית מאפשרת סולידריות פונקציונאלית המתבטאת במידת העזרה והתמיכה האינסטרומנטלית המועברת בין הדורות (לבנשטיין, 2004).

שינויים חברתיים ודמוגרפיים שחלו בארבעים השנים האחרונות מדגישים את חשיבות המחקר המתמקד ביחסים במשפחה הבין דורית. בין שינויים אלה ניתן למנות את העלייה בתוחלת החיים, הירידה במגבלות היום יומיות של הפרט, והשינויים במבנה המשפחה כולל העלייה במספר הנשים היוצאות לעבודה בשכר ובמספר המשפחות החד-הוריות. שינויים אלה מעלים את השאלה האם העלייה בזמינות הדור הבוגר מביאה למעורבות גבוהה מצד הסבא וסבתא בגידול הילדים (Baydar & Brooks-Gunn, 1998).

למרות חשיבות ההשפעה שיש לסבתות, המחקר בנושא הסבתאות הוא מועט (Pruchno, 1995). עד שנות ה-80 מרבית המחקרים לקו בבעיות מתודולוגיות ולא ניתן להכליל ולהסיק מהם מסקנות לגבי כלל הסבתות. זאת בשל התבססות על קבוצות מחקר קטנות ולא מייצגות, ללא קבוצות השוואה, ומבלי לבחון משתנים כמו גיל, מגדר, גזע והכנסה. בנוסף, ממצאים חשובים שהתבססו על מחקרים ונתונים שהתקבלו בשנות השבעים ובשנים קודמות, לא עודכנו (Aldous, 1987; Werner, Lowenstein & Katz, 1998). משנות ה-80 חלה עלייה במספר המחקרים העוסקים בנושא הסבתאות, כאשר המחקר האקדמי על סבתאות התמקד בכמה נושאים: הבנת תפקיד הסבתאות בהקשר המשפחתי, יחסים בין סבים/ות לנכדים ולילדיהם הבוגרים, המעבר לסבתאות כחלק מתהליכי התפתחות, שביעות הרצון מהתהליך והיבטים פסיכולוגיים אחרים הקשורים בתהליך.

מאמצע המאה הקודמת תוחלת חיי האנשים גדלה והם החלו להיות סבים וסבתות. העלייה בתוחלת החיים הביאה לידי כך שיותר נשים מבעבר חוות את חווית הסבתאות. יחד עם זאת, הדימוי של אדם זקן ושבירי אינו מתאים לדימוי הסבים והסבתות כיום. גיל הכניסה לסבתאות בימינו הוא בין גיל 40 לגיל 50, ואדם במעמד סבא וסבתא קרוב לוודאי שיהיה בריא, משכיל ונהנה מביטחון כלכלי יותר מאשר במחצית הראשונה של המאה ה-20 (Aldous, 1995; Pruchno, 1995).

לא רק התרומה למשפחה היא ערך בלעדי, אלא גם הגשמה עצמית וסיפוק. חלק מהסבים/ות עדיין עובדים ומשקיעים בקריירה, אחרים עסוקים בטיולים, חוגים ושאר פעילויות מעשירות ואינם פנויים

לילדים ולנכדים (כצנלסון, 2004). ישנן נשים שמוותרות מראש על התפקיד המסורתי של הסבתא לטובת הקריירה המקצועית, אך רוב הסבתות חוות קונפליקט בין מילוי הפונקציות המסורתיות של הסבתות, הקשורות בטיפול בנכדים ואירוח המשפחה, לבין המשך פיתוח הקריירה האישית, שדווקא בתקופה בה הילדים בוגרים, הן יכולות להתפנות יותר לקידומה. כך, הקונפליקט התפקידי עימו התמודדו הסבתות בשעה שהפכו להיות אמהות, שב ועולה עם לידת הנכד הראשון (שריפט, 1982; מלאך-פינס, 1989). בעוד שבחברות מסורתיות נשים מצפות להפוך לסבתות, משום שאז הן מקבלות באופן רשמי את התפקיד של מעבירות המורשת הערכית והתרבותית כולל הכבוד והסמכויות שקשורים בתפקיד, לחלק גדול מהסבים והסבתות בחברה המערבית יש מערך תפקיד קונפליקטואלי, המתבטא בכך שהם נשואים, לחלק מהם יש לפחות הורה אחד חי, לחלקם יש עדיין ילדים התלויים בהם בבית, והקריירה המקצועית שלהם בשיאה (Kitzinger, 1980; Thomas, 1990; Kaufman & Elder, 2003).

1.3.1 הגישה הסוציו-ביולוגית לתפקיד הסבתא

חוקרים שונים הדגישו את חשיבות הסבתא להמשך קיום המשפחה והשולת. לטענתם, האבולוציה האנושית נשענת בין היתר על הסבתאות. במאמרו של ויליאמס (Williams, 1957) על האבולוציה של הזקנה, הוא חיפש את ההסבר האבולוציוני להמשך קיומן של נשים לאחר שעברו את תקופת הפוריות. ההצדקה האבולוציונית מתבססת על התלות הגדולה של הצאצאים בטיפול של הוריהם. לטענתו, הפוריות אינה נפסקת עקב הזקנה אלא פוחתת בגיל שבו ההריונות מסכנים את חיי האישה ועלולים להשאיר את הצאצאים ללא טיפול. לכן, האם תפסיק להעמיד ולדות אך תוכל להמשיך את תפקידה האימהי החשוב ותטפל בצאצאים עד שתביא את הצעיר שבהם למצב של עצמאות לפני שתסיים את חייה. לפי ויליאמס (Williams, 1957), כל אינדיבידואל המטפל בצאצאיו, פועל כדי להמשיך את קיום הגנים שלו עצמו. אמנם ויליאמס התכוון בעיקר לאימהות המטפלות בילדיהן, אך לטענת חוקרים אחרים קביעתו תקפה לכל מערכת יחסים גנטית ובין דורית (Biese, 2004).

פיתוח והרחבה להסברים האבולוציוניים של ויליאמס (Williams, 1957) מציע, כי מבוגרים שאינם צריכים לטפל יותר בצאצאיהם, כשהם עדיין חזקים ובעלי מסוגלות, בוחרים להשקיע את זמנם וכוחם בטיפול בנכדיהם. למרות שחלק מהחוקרים טוען שאין הבדל בין הטיפול בנכדים מצד הבת או הבן, ישנם חוקרים רבים שמצאו הבדל, שאותו הם מבססים על "קירבת דם" ועל העובדה שאין ביטחון מלא באביו של הנכד (Biese, 2004).

1.3.2 סגנונות של סבתאות

ראיות מצטברות ממחקרים מצביעות על כך שיש מספר רב של צורות ומשמעויות של סבתאות, התלויות במצב הסוציו-דמוגרפי ובאתניות של הסבתות, ההורים והנכדים. במחקרם של ביידר וברוקס-גון (Cherlin & Furstenberg, 1986; Baydar & Brooks-Gunn, 1998): הקטגוריה הראשונה היא "סבתות עקרות הבית". מדובר בנשים שאינן עובדות מחוץ לבית, והן מספקות עזרה בטיפול בנכדים על בסיס קבוע. רובן בעלות השכלה תיכונית ומעטות מאוד בעלות השכלה גבוהה. על-פי-רוב הסבתות בקטגוריה זו חיו עם בן זוג או מישהו הזקוק לטיפולן, ובדרך-כלל היו להן ארבעה ילדים או יותר סביב גיל ה-40. הקטגוריה השנייה היא "סבתות צעירות ומקושרות". אלו הן נשים בגילאי 55 ואף מתחת לגיל זה, עובדות ופעילות חברתית, בעלות השכלה גבוהה, שילדיהן בגילאי 30 ואף צעירים יותר ובריאותן טובה. הסבתות בקטגוריה זו חיו עם בן זוג וכמעט כולן סיפקו עזרה בטיפול בנכדים על בסיס קבוע. הקטגוריה השלישית היא "סבתות מרוחקות". מבחינת המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים מדובר בסבתות הדומות מאוד לסגנון עקרות הבית, אך הן מבודדות מהנכדים ואינן מסייעות לטפל בהם. הקבוצה הרביעית והאחרונה היא "סבתות שברירות". הכוונה היא לסבתאות המקושרות לגיל מבוגר ורמת בריאות פיזית ומנטאלית נמוכה. רוב הנשים בקטגוריה זו חיו בגפן והיו בעלות השכלה נמוכה. סבתות אלה לא סייעו כלל בטיפול בילדים (Baydar & Brooks-Gunn, 1998).

לסיכום ניתן לומר, שזמינות הסבתא ומידת המעורבות שלה אינה נקבעת רק על-ידי הצרכים של הזוג הצעיר אלא בעיקר על-ידי הרקע הסוציו-תרבותי של הסבתא. מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ובריאות הסבתא מקושרים לטיפול ונתינה: סבתות בגילאים 50-70 שיש להן יותר נכדים בוגרים, שחיות עם בן זוג, שהן משכילות יותר ובעלות בריאות טובה יהיו מוכנות יותר לטפל בנכדים (Baydar & Brooks-Gunn, 1998). סבתות צעירות יותר נוטות לגור קרוב יותר לילדיהן וקשורות יותר לנכדים בעוד שסבתות מבוגרות יותר מקושרות לנתינה בתמיכה כלכלית. כמו כן, קיים קשר ברור וחיובי בין קירבה גיאוגרפית לנטיית הסבתות לסייע בטיפול בילדים (Baydar & Brooks-Gunn, 1998).

מאפיינים נוספים הקשורים לסיוע מהסבתא הם תעסוקה של האם במשרה מלאה ושעות עבודה לא שגרתיות (Presser, 1989). כמו כן, נשים צעירות יותר נעזרות יותר בסיוע מהסבתא, וסבתות לנכדים שגילם צעיר, לפני גיל בית הספר, יהיו מעורבות יותר (Hank & Buber, 2008).

1.3.3 עזרת הסבתא בטיפול בילדים

עזרת הסבתות בטיפול בילדים הינה תופעה שהולכת ומתחזקת כתוצאה מכך שיותר אימהות צעירות משתלבות במעגל העבודה. כיום במדינות המתועשות, למרות שהקשרים המשפחתיים נחלשים, סבים/ות מטפלים בנכדים כאשר ההורים יוצאים לעבודה (Budini-Gattai & Musatti, 1999). לטיפול של הסבתא בנכד חשיבות גדולה מאוד: כ-85% מהסבתות וכ-75% מהסבים משקיעים חלק לא מבוטל מזמנם לטיפול בנכדים כאשר הוריהם אינם נוכחים בין אם זה באופן יומי, שבועי או במהלך חופשות. התפתחות והתרחבות מעונות היום והצהרונים לא הביאה לנסיגה בתמיכה של הסבים/ות, מאחר ותמיכתם משלימה את הטיפול שמעונות היום מספקים (Attias-Donfut & Segalen, 2002). ההחלטה האם להיעזר בסבתא ולהפקיד בידיה את הטיפול בילד תלויה בראש ובראשונה בנסיבות חברתיות וכלכליות. כאשר מעונות יום אינם בהישג יד או כאשר הם אינם מתאימים, נשים בעלות הכנסה נמוכה מעדיפות את עזרת הסבתא מאשר לשלם למעון או לבייביסיטר (Budini & Musatti, 1999).

1.3.4 ההבדל בין הסבתות (אם-האם ואם-האב)

ההסבר המשמעותי ביותר למעורבותה של הסבתא הוא ההשתתפות של נשים מדור הצעיר במעגל העבודה והשאיפות המקצועיות שלהן, דבר שמגדיל את הצורך של האם בעזרה. קיימת סולידריות בין הסבתות הנוטות לסייע לדור הצעיר, לבין הנשים השואפות לפתח קריירה (Attias-Donfut & Segalen, 2002). הסולידריות אינה סימטרית, ובדרך כלל קיים הבדל באופי הקשר בין האם לאימה ובין האם לחמותה המתבטא באופי ובתדירות העזרה (Cotterill, 1992). כמעט בכל מחקר שנערך על נכדים שיש להם ארבעה סבים/ות בחיים, הסבתא מצד האם זוכה למקום ראשון באהבתם, דבר שנובע מכך שברוב המקרים, אמהותיהן של האימהות הן אלה שעוזרות לבנותיהן לטפל בנכדים (כצנלסון ורביב, 2009). הסבתות מצד האם מסייעות בשמרטפות ומתווכות בין הילדים להוריהם, וזאת בעיקר בגלל מערכת היחסים בין הבת לאימה. מתברר שעם לידת הנכד הראשון מתחזק הקשר בין הסבתא-אם לביתה. הביטוי לכך הוא בשיחות טלפון רבות יותר (כאשר הסבתא-אם רחוקה) ובביקורים. מעבר לכך, נשים נוטות להעדיף לגור בקרבה לבית הוריהן. הקשר בין האם לסבתא-חמות הוא על-פי-רוב מרוחק יותר, ולרוב הולדת הנכד אינה מחזקת קשר זה (Fischer, 1981).

בנוסף, ממצאים מציעים כי בעוד שאם-האם "עושה דברים" – עוזרת בטיפול בילדים ובעבודות הבית,

אם-האב "נותנת דברים" – מתנות, אוכל (Fischer, 1983). רוב הנשים מחשיבות את הסבתות כמקור

הטוב ביותר לטיפול בילד. יחד עם זאת ברוב המקרים, כאשר נשים זקוקות לעזרה, הן מעדיפות את עזרת אימן בשל הקרבה בין האם לאימה. ממצאים מראים כי אם-האב אינה מספקת עזרה בטיפול בילדים באופן שיגרתי, אלא אם כן אם-האם נעדרת או שאינה מסוגלת לעזור (Cotterill, 1992).

2. השערות המחקר

מחקר זה בדק האם קיים קשר בין מעורבות הסבתות למידת מעורבותו של האב בטיפול בילדים. המחקר יבחין בין אם-האם לאם-האב בקשר שבין מעורבות כל אחת מהן למעורבותו של האב. כמו כן, המחקר בדק האם עזרת הסבתות קשורה לחלוקת עבודה שוויונית יותר או פחות בין בני הזוג. לבסוף, נבחנו גם הגורמים הקובעים את מידת מעורבות הסבתות, והשלכות מעורבות הסבתות לגבי שביעות רצון ההורים.

השערות המחקר נגזרו מהתיאוריות המסבירות את מעורבות האבות בטיפול בילדים ובעבודות הבית:

1. הקשר בין מעורבות הסבתות למעורבות האב והאם בטיפול בילדים. לפי מודל המשאבים היחסיים, ניתן להתייחס לתרומת הסבתות כמשאב שאיתו מגיע כל אחד מבני הזוג. מודל זה מציע שעזרת אם-האב תהיה קשורה במעורבות נמוכה יותר של האב בטיפול בילדים, בעוד שעזרת אם-האם תהיה קשורה ברמת מעורבות נמוכה יותר של האם בטיפול בילדים. לחילופין, לפי המודל המבני (צורך/היענות), מעורבות מצד הסבתא מפחיתה את הצורך במעורבות האב או האם, ללא תלות בטיב הקשר המשפחתי (כלומר, בין אם היא אם-האב או אם-האם).
2. הגורמים הקובעים מעורבות סבתות. מודלים כלכליים-מבניים מציעים שמעורבות הסבתות תגבר ככל שיש צורך רב יותר, כפי שהוא משתקף בשעות העבודה של בני הזוג, במספר הילדים ובגילם. המודל המבני מציע עוד שמעורבות הסבתא תגדל ככל שיש לה יכולת רבה יותר להיענות לצורך. יכולת זו נגזרת משעות עבודתה של הסבתא ומקרבתה הגיאוגרפית. לבסוף, לפי מודל אידיאולוגיות מגדר, תפיסות מגדר שוויוניות ופחות מהותניות של האם והאב יהיו קשורות למעורבות גבוהה יותר של האב ולכן צפויות להפחית את הצורך במעורבות הסבתות. לפיכך, ככל שאידיאולוגית המגדר של האם והאב תהיה שוויונית יותר ותפיסת ההורות תהיה פחות מהותנית, כך תפחת מעורבות הסבתות ותעלה מעורבות האב.
3. השלכות מעורבות הסבתות לשביעות הרצון. ממודל מערכות משפחה נגזרת ההשערה ששביעות הרצון של האב ממעורבות הסבתות תגביר את שביעות רצונו מהנישואים, ושביעות הרצון של האם ממעורבות הסבתות תגביר את שביעות רצונה מהנישואים.

3. שיטה

3.1 אוכלוסיית המחקר

במחקר השתתפו 104 נבדקים (52 זוגות) נשואים שחיים יחד, ולהם ילד אחד לפחות עד גיל 6 ולפחות אחד הסבים/סבתות חי. גיל האבות נע בין 26 ל-49 (הגיל הממוצע 38); גיל האימהות היה בין 24 ל-46 (הגיל הממוצע 36). ל-18% מהזוגות היה ילד אחד שגילו בין 3 חודשים לגיל 5.4 (ממוצע 2.2 שנים). ל-37% מהזוגות היו שני ילדים, ל-42% מהזוגות היו שלושה ילדים ול-4% מהזוגות היו 4 ילדים. מתוך כלל אוכלוסיית המחקר 73% מהאבות ו-72% מהאימהות הגדירו עצמם חילוניים, 10% מהאבות ו-12% מהאימהות מסורתיים, 15% מהאבות ו-14% מהאימהות דתיים וזוג אחד חרדים. המדגם כלל ייצוג יתר של נבדקים משכילים יחסית בעלי הכנסה גבוהה מהממוצע. 68% מהאבות ו-77% מהאימהות היו בעלי השכלה אקדמית ורק 2% מהמשתתפים היו בעלי השכלה יסודית (עד 8 שנות לימוד). ל-75% מהאבות ול-31% מהאימהות היתה הכנסה חודשית בגובה מעל 10,000 ₪. ל-13% מהאבות ול-23% מהאימהות היתה הכנסה ממוצעת, ול-12% מהאבות ו-45% מהאימהות היתה הכנסה נמוכה מהממוצע.

3.2 כלי המחקר

כלי המחקר הינו שאלון למילוי עצמי המבוסס בחלקו על שאלון שפותח על ידי גונט (2006) למחקר שבדק את הגורמים הקובעים מעורבות אבות בטיפול בילדים. שאלון זה הותאם למחקר הבודק את השפעת הסבים/ות על מעורבות האבות על-ידי הוספת תתי שאלונים שבדקו את מידת מעורבות הסבתא, שביעות הרצון מעזרתה, ומדדים סוציו-דמוגרפיים הקשורים לסבתות כמו גיל, שעות עבודה והמרחק מביתן לביתם של בני הזוג. השאלונים הקשורים בסבתות התייחסו באופן נפרד לאם-האב ולאם-האם. השאלון מורכב מתתי-שאלונים שבדקו את המדדים הבאים:

שביעות רצון מהנישואים. שביעות הרצון מהנישואים נמדדה באמצעות שאלון Enrich marital

satisfaction scale. השאלון פותח על ידי פאורז ואולסון למדידת שביעות רצון מחיי הנישואים (Fowers

& Olson, 1993). השאלון מורכב מ-10 פריטים הנוגעים להיבטים מגוונים בחיי בני הזוג כגון: מידת

ההסכמה בין בני הזוג לגבי נושאים כלכליים ומשפחתיים, השקפות דומות ביחס לגידול ילדים, קבלת

תכונות אופי, מידת שביעות רצון מהנישואין באופן כללי ועוד. התשובות לשאלות נעות בסולם מ 1 עד 7,

כאשר הציון 1 מציין שביעות רצון נמוכה ביותר וציון 7 את המידה הרבה ביותר. ציון גבוה במדד ישקף

שביעות רצון גבוהה מהנישואים. במבחן מהימנות פנימית בשיטת קורנבך, מהימנות שאלון שביעות הרצון

של האב היתה $\alpha = 0.90$, ומהימנות שאלון שביעות הרצון של האם היתה $\alpha = 0.85$. המדד לשביעות הרצון חושב על-ידי חישוב ממוצע של כל התשובות בשאלון לאם ובשאלון לאב בנפרד.

מעורבות האב והאם בטיפול בילד. מעורבות במונחי זמן נמדדה כמספר השעות בשבוע שבהן הילד נמצא לבד עם האם, מספר השעות שבהן הילד נמצא לבד עם האב, מספר שעות שבהן הילד נמצא בהשגחה משותפת של האב והאם ומספר השעות שהילד נמצא בהשגחת אדם אחר. בוצע מתאם פירסון בין תשובות האם לתשובות האב ונמצא כי המתאמים בין תשובות האב לתשובות האם: $r = 0.82$ בשעות השגחת אדם אחר, $r = 0.76$ במספר השעות השבועיות שהילד נמצא לבד עם האם, $r = 0.85$ במספר השעות השבועיות שהילד נמצא לבד עם האב, ו- $r = 0.76$ במספר השעות השבועיות שהילד נמצא בהשגחה משותפת. לקבלת ערכים סופיים למשתני השעות בוצעו ממוצעים בין תשובות האם לתשובות האב. גם בשאלות שבדקו את מספר שעות ההשקעה בעבודות הבית בוצע מתאם פירסון בין תשובות האם לתשובות האב ונמצא $r = 0.76$. לקבלת ערכים סופיים נעשה ממוצע בין דיווח האם והאב כדי לקבל נתון יציב ומהימן. מעורבות בביצוע מטלות הקשורות לטיפול בילד נמדדה באמצעות שאלון "מי עושה מה?" הכולל 30 מטלות הקשורות בשלושה היבטים שונים של הטיפול:

- הטיפול היומיומי – השתתפות האב והאם במטלות בסיסיות כמו: הכנת אוכל, האכלה, החלפת חיתולים, הלבשה, רחיצה והשכבה לישון (שאלות 1-12).
 - הטיפול הרגשי-חברתי – מידת האינטראקציה של האב והאם עם הילד, כולל: להחזיק על הידיים, להרגיע את הילד כאשר הוא בוכה, לדבר איתו, לשחק איתו וללמד אותו לעשות דברים, לטייל איתו, היענות לתשומת לב, השגחה בסיטואציות חברתיות ועוד (שאלות 13-21).
 - נשיאת אחריות לטיפול – בודק באיזו מידה מגלים האב והאם אחריות לביצוע המטלות הטיפוליות ועד כמה הם שותפים בהחלטות הנוגעות לטיפול בילד כמו: הכנת התיק לפני היציאה מהבית, מי נשאר עם הילד כאשר הוא חולה, קורא ספרי הדרכה, דואג לשמרטף, מחליט אם לקחת לרופא ולוקח לרופא ובוחר במטפלת או במשפחתון (שאלות 21-30).
- התשובות לשאלון "ביצוע מטלות" נעות בסולם מ 1 (כמעט תמיד אני) עד 5 ציון נמוך (כמעט תמיד בעלי). בגרסת השאלון לאב התשובות סודרו בהתאמה כך שציון נמוך 1 (כמעט תמיד אשתי) ישקף מעורבות גבוהה של האם בשתי הגרסאות, וציון גבוה 5 (כמעט תמיד אני) ישקף מעורבות גבוהה של האב. בשאלון היו עוד שתי אפשרויות תשובה והן 8 (כבר/עדיין לא רלוונטי לילד שלי) ותשובה 9 (מישהו אחר מטפל/ סבתא/עוזרת). בנייתו הנתונים תשובות אלה חושבו כנתונים חסרים.

לשאלון נערך מבחן מהימנות פנימית בשיטת קרונבך לכל אחד מהמדדים השונים של המעורבות. המהימנות הפנימית לכל אחד מהמדדים בשאלון האב הייתה: במדד הטיפול היומיומי $\alpha = 0.70$, במדד הטיפול הרגשי-חברתי $\alpha = 0.71$ (לאחר ויתור על הפריטים: משחק/מקריא סיפור, נענה לבקשות או לדרישה לתשומת לב, ועוזר לפתור בעיות רגשיות או חברתיות). במדד אחריות לטיפול $\alpha = 0.69$ (לאחר ויתור על הפריט קונה לו בגדים). בשאלון לאם במדד הטיפול היומיומי המהימנות הייתה $\alpha = 0.72$, במדד הטיפול הרגשי חברתי $\alpha = 0.76$, ובמדד האחריות $\alpha = 0.52$ (כדי לקבל מהימנות גבוהה יותר במדד זה הורדו הפריטים: קונה לו בגדים, נמצא בקשר עם צוות הגן/ביה"ס, לוקח אותו לרופא).

בבדיקת תוקף השאלות בוצע מתאם פירסון בין תשובות האם לתשובות האב ונמצא כי המתאמים בין תשובות האב לתשובות הם: $r = 0.95$. בבדיקת מתאם בין כל שאלה משאלון האב לכל שאלה משאלון האם, פריטים שהמתאם ביניהם היה קטן מ-0.35 לא נכללו בהמשך הניתוח (כולל הפריטים: מסדר אחריו, מציב לו גבולות, ומשגיח בסיטואציות חברתיות). לבסוף חושב ממוצע בין תשובות האב לתשובות האם שנכללו בשאלון.

עמדות כלפי מגדר. עמדות כלפי מגדר נמדדו באמצעות שאלון ובו 12 היגדים. חמשת המשפטים הראשונים מודדים עמדות מסורתיות ולא מסורתיות כלפי מגדר כגון: "כששני בני הזוג עובדים, ראוי שהם יחלקו ביניהם את עבודות הבית" או "בדרך כלל עדיף שגבר יעמוד בראש מחלקה שעובדים בה גברים ונשים". סולם התשובות למשפטים הוא בין חמש דרגות, מ-1 (מאוד לא מסכימה) ועד 5 (מסכימה מאוד). לפריטים בוצע היפוך סקאלה כך שהציון גבוה יציין עמדות שוויוניות כלפי מגדר. מהימנות אלפא קרונבך באידיאולוגיית מגדר היתה $\alpha = 0.70$ לאבות ו- $\alpha = 0.72$ לאמהות. חושב ממוצע השאלות 1-5 לשאלון לאב ולשאלון לאם בנפרד.

שבעה היגדים נוספים בשאלון מבטאים תפיסות מהותניות המייחסות לחלוקת התפקידים וליכולת הטיפולית של גברים ונשים כדבר הנובע מהבדלים ביולוגיים, כדוגמת המשפטים: "אימהות הן באופן אינסטינקטיבי מטפלות טובות יותר מאבות" או "אין הבדל בין גברים לנשים מבחינת יכולתם לטפל בילדים" (Gaunt, 2006). גם התשובות למשפטים אלו נעו בסולם בין חמש דרגות, מ-1 (מאוד לא מסכימה) עד 5 (מסכימה מאוד). בוצע היפוך סקאלה כך שציון גבוה יבטא תפיסות פחות מהותניות בהקשר של יכולת הטיפול של האב. בתפיסות מהותניות מהימנות אלפא קרונבך לאב היתה $\alpha = 0.79$ ולאם $\alpha = 0.64$. בוצע ממוצע לשאלות בשאלון לאב ולאם בנפרד.

משתנים סוציו-דמוגרפיים. המשתנים נמדדו באמצעות שאלות ישירות שהופנו לאב ולאם ובדקו את שנת הלידה, מספר ילדים, גיל הילד הצעיר, מספר שנות הנישואים, מוצא, הגדרה דתית, מצב תעסוקתי,

מקצוע, השכלה, הכנסה ויחס הכנסות בין בני הזוג. לגבי השאלות הבודקות את מספר שעות עבודה של האם והאב ומספר השעות השבועיות שבהן אחד מבני הזוג בבית בזמן שבו הזוג האחר עובד, מתאמי פירסון שהתקבלו בין תשובות האב לתשובות האם היו: מספר שעות עבודת האב $r = 0.95$, מספר שעות עבודת אם $r = 0.89$, שעות שבהן האב נמצא בבית כאשר האם עובדת $r = 0.95$, שעות שבהן האם נמצאת בבית כאשר האב עובד $r = 0.95$. חושב ממוצע בין דיווח האב לדיווח האם, ואם אחד מבני הזוג לא ענה על השאלה, נלקחה בחשבון התשובה של בן הזוג שענה. למציאת ממוצע גיל הילד הצעיר ביותר, בוצע ממוצע בין דיווח האב לדיווח האם לגבי גיל הילד הראשון, השני, השלישי והרביעי. לאחר מכן נלקחה ה-MIN של כל התשובות כדי לקבל את גיל הילד הצעיר ביותר.

מעורבות הסבתא. השאלון כלל מדדים למעורבות במימד הזמן ומעורבות במטלות. מעורבות בזמן נמדדה באמצעות שאלות פתוחות שבהן התבקשו הנבדקים לציין את מספר פעמים בשבוע ומספר השעות השבועיות שבהן הסבתא מסייעת. כמו כן, השאלות בדקו האם הסבתא נמצאת עם הילד לבד, עם שני ההורים או עם אחד מההורים, והאם הסבתא מגיעה אל הילד או שהילד בא אליה. מתאמי פירסון בין דיווחי האב לדיווחי האם היו: לשאלה כמה פעמים בשבוע שאמך עוזרת ומספר פעמים בשבוע אמו עוזרת לך $r = 0.93$, כמה שעות בשבוע אמך עוזרת לך ומספר שעות בשבוע אמו עוזרת לך $r = 0.96$, האם היא נמצאת עם הילדים כששנינו לא נמצאים $r = 0.90$, ביחד עם האם $r = 0.79$, ביחד עם האב $r = 0.40$, האם הילד בא אל הסבתא או שהיא באה לילד $r = 0.65$. לכל השאלות נעשה ממוצע בין תשובות האב לתשובות האם. לבסוף, בשאלון נשאלה שאלה פתוחה, שבה הנשאלים התבקשו לתאר את האופן שבו הסבתות מסייעות, ובאילו נסיבות הן מסייעות (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לך לחץ בעבודה, כשאתם מבלים וכו').

אופי עזרת הסבתא נמדד גם באמצעות שאלון שכלל 10 שאלות, שהתייחסו למדדים הבאים: עזרה בעבודות הבית, טיפול בילדים, פעילות רגשית וחברתית עם הילדים ועזרה כספית. סולם התשובות נע בין 1 (כלל לא עוזרת) ל-5 (עוזרת במידה רבה). לשאלון אם-האב בוצע מבחן מהימנות פנימית בשיטת קרוניבר והתוצאות שהתקבלו במדדים השונים היו: עזרה בעבודות הבית $\alpha = 0.75$, בטיפול בילדים $\alpha = 0.75$, ופעילות רגשית חברתית $\alpha = 0.65$. בשאלון אם-האם התקבלו התוצאות: עזרה בעבודות הבית $\alpha = 0.69$, בטיפול בילדים $\alpha = 0.80$ ופעילות רגשית חברתית $\alpha = 0.72$. לשאלון נערך מתאם פירסון בין דיווחי האב לדיווחי האם: באיזו מידה אם-האם מסייעת בכל אחת מהמטלות $r = 0.96$, באיזו מידה אם-האב מסייעת $r = 0.86$. בבדיקת המתאם בין כל שאלה משאלון האב לכל שאלה משאלון האם, פריטים שהמתאם

ביניהם היה קטן מ-0.35 לא נכללו בהמשך הניתוח. לבסוף חושב ממוצע, במדדים השונים, בין תשובות האב לתשובות האם שנכללו בשאלון.

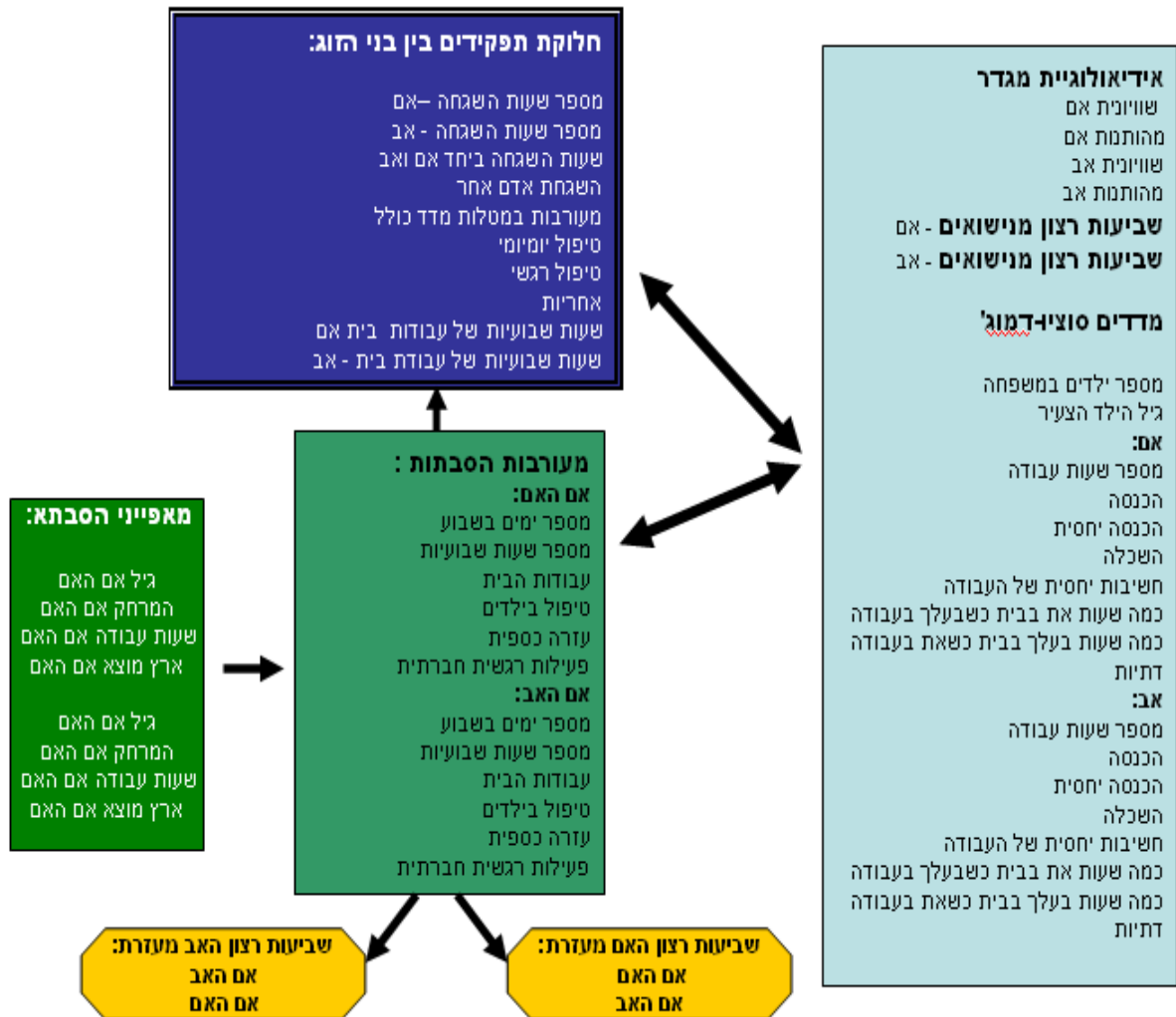
שביעות רצון מעזרת הסבתות. המדד כלל חמש שאלות הבודקות היבטים שונים של שביעות רצון. מידת שביעות הרצון נמדדה בסולם ערכים הנע מ-1 (כלל לא) ועד 5 (במידה רבה). מהימנות פנימית אלפא קרויבך בשאלון שביעות רצון מאם-האב היתה $\alpha = 0.75$, ושאלון אם-האם $\alpha = 0.75$. חושב ממוצע לתשובות האב והאם בנפרד.

3.3 הליך המחקר

השאלונים חולקו לזוגות נשואים החיים יחד ולהם ילד אחד לפחות עד גיל 5 שנים. לפני מסירת השאלון הוסבר לנבדקים כי המחקר עוסק בהורות וסבתאות. הזוגות נתבקשו למלא את השאלון בנפרד ולא להתייעץ או לשוחח ביניהם בזמן מילוי השאלון. לאחר מילוי השאלון כל נבדק הכניס את השאלון למעטפה שחולקה יחד עם השאלונים. כמו כן הובטחה לנבדקים אנונימיות מלאה. השאלונים חולקו בגני השעשועים בקרבת אזור מגורי, במקום עבודתי, באוניברסיטה ובגני הילדים, באמצעות הגנת לאחר הסבת הקריטריונים להשתתפות במחקר. ניתנו לגנת מספר שאלונים והיא (לפי שיקול דעתה) החליטה לאילו הורים לתת. נמסרו כ-200 שאלונים ביד והוחזרו 48 זוגות שאלונים, 7 שאלונים שרק האב ענה עליהם ו-12 שאלונים שרק האם ענתה עליהם. כמו כן השאלונים הועברו באמצעות הדואר האלקטרוני בשיטת "כדור שלג". השאלונים הועברו ברשימות תפוצה של המחלקה ללימודי מגדר, חברים, בתי ספר וחברים פרטיים. סך הכול הוחזרו 7 זוגות שאלונים.

3.4 מודל המחקר

בתרשים 1 מתואר מודל עם המשתנים שצפויים להשפיע באופן ישיר על מעורבות האב והאם, והמשתנים הקשורים למעורבותם באופן עקיף. בנוסף מתוארים משתנים המשפיעים על מעורבות הסבתא, וכיצד מעורבות הסבתא משפיעה על שביעות הרצון של בני הזוג.

4. ממצאים

4.1 ניתוחים ראשוניים: תיאור הסבתות ומעורבותן

מהנתונים עולה כי אם-האב ואם-האם נמצאות בטווח גיל זהה, וממוצע הגילאים שלהן נע בין גיל 65 לאם-האב לגיל 63 לאם-האם. ממוצע שעות העבודה שבועיות של אם-האב ואם-האם זהה ושווה ל-17 שעות. המרחק מביתה של אם-האב לביתם של בני הזוג הוא 41 דקות בממוצע. המרחק מביתה של אם-האם לביתם של בני הזוג הוא 37 דקות בממוצע.

36% מהנבדקים דיווחו שאם-האב מסייעת בטיפול בילד ו-40% מנבדקים דיווחו שאם-האם מסייעת בטיפול בילד. אם-האב מסייעת בממוצע 3.3 שעות שבועיות, לעומת אם-האם ש מסייעת בממוצע 4.0 שעות שבועיות. ממצא זה תואם לממצאים ממחקרים קודמים ומראה כי אם-האם מסייעת יותר מאשר אם-האב לטפל בנכדים (Fischer, 1981 ; Cotterill, 1992). יש לשים לב שסטיית התקן בשעות הסיוע היא מאד גדולה, ולמרות הפער של 22% בשעות הסיוע של אם-האם, ההבדל הינו גבולי. אולם, לא רק השונות מטשטשת את ההבדלים. גם במבחן אי פרמטרי (Wilcoxon Signed Ranks Test) ההבדל אומנם קרוב יותר למובהק (0.056), אך עודנו גבולי.

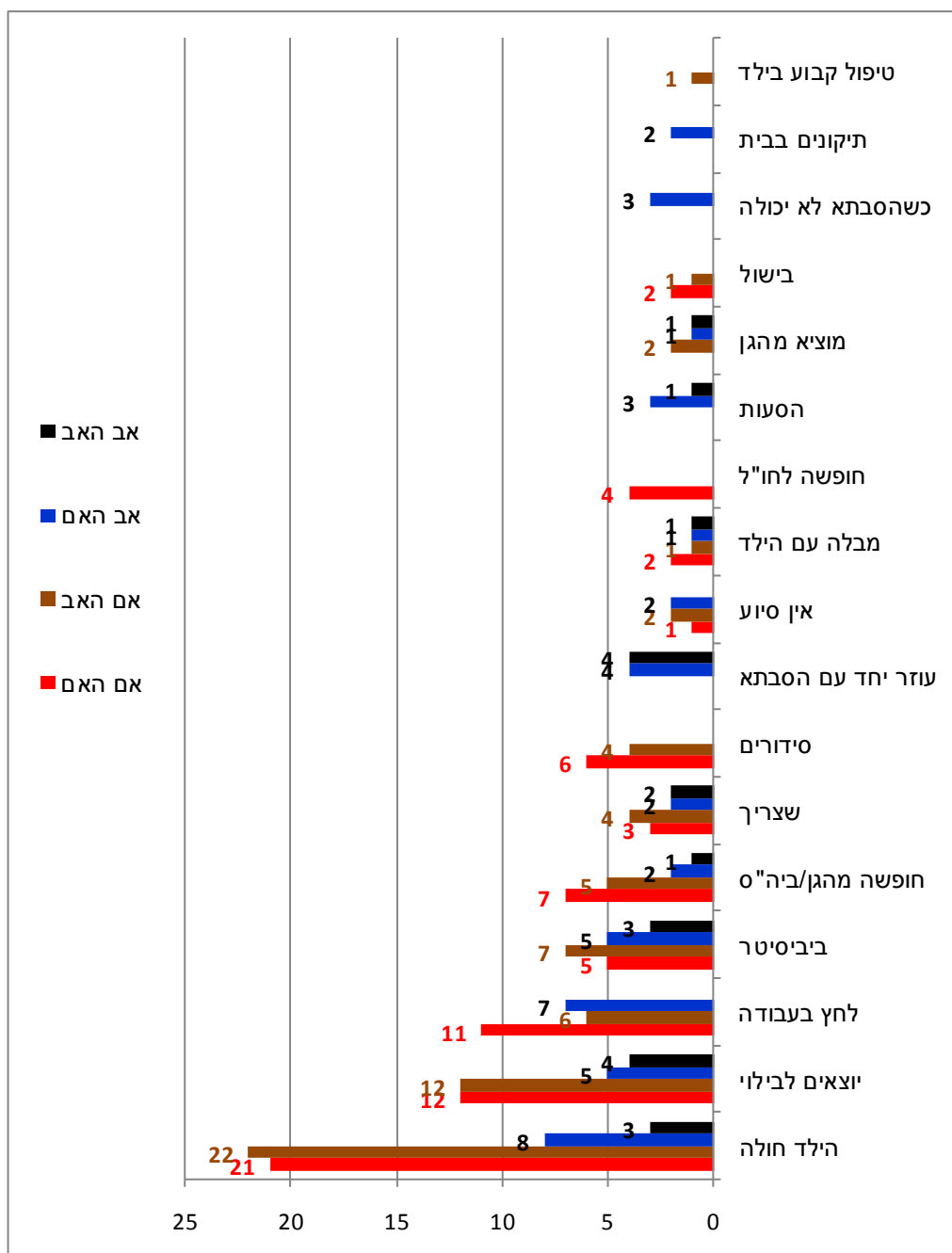
לוח 1: ממוצע שעות סיוע שבועיות

P (Wilcoxon Signed Ranks Test)	P (t-test)	N	סטיית תקן	ממוצע שעות שבועיות	
NS (0.056)	NS (0.089)	62	5.690	3.29	אם-האב
		66	6.135	3.98	אם-האם

כאשר אם-האב מסייעת בטיפול בילד, ב-45% מהמקרים היא מסייעת בביתו של הנכד, וב-28% מהמקרים הנכד בא לביתה. ב-47% מהמקרים אם-האם מסייעת בביתו של הנכד, וב-26% מהמקרים הנכד בא אליה.

בשאלון נשאלה שאלה פתוחה, שבה הנשאלים התבקשו לתאר את האופן שבו הסבתות מסייעות, ובאילו נסיבות הן מסייעות (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לכם לחץ בעבודה, כשאתם מבלים וכו'). לתשובות נעשה בשלב ראשון ניתוח תוכן איכותי למציאת הסיבות (הקטגוריות) ובשלב שני נעשה ניתוח תוכן כמותי לבדיקת התפלגויות. הקטגוריות מוינו וסודרו בטבלה לפי נושאים. לבסוף נספרו התשובות שהופיעו בכל נושא, כדי לקבוע את בולטות הנושא וחשיבותו.

תרשים 2 : התפלגות סיבות הסיוע בטיפול בילדים, לפי מסייע

תרשים 2 מראה את החלק המכריע שיש לאם-האם ולאם-האב בסיוע בטיפול בילדים, בהשוואה לאבי-האם ולאבי-האב, בכל אחת מסיבות הסיוע (למעט סיבות שוליות כגון תיקונים והסעות). מאחר שמספר הסבים המסייעים קטן ומפאת הצירופים הרבים של המסייעים, מחקר זה התמקד בסיוע הסבתות בלבד.

הממצאים מצביעים על כך שהסיבה העיקרית לסיוע הסבתות/סבים היא מחלת הילד. כדי שהורים יוכלו להצליח במקום עבודה תובעני, הם נאלצים למצוא סידור הולם לילד החולה. החיפוש אחר "תחליף הורה" שיוכל להישאר עם הילד החולה, מביא את הסבתות והסבים לסייע בהשגחה על הילד החולה. סיבה

שנייה בסדר החשיבות, שבעקבותיה הסבתות "מתגייסות" לסייע היא כאשר ההורים יוצאים לבילוי זוגי. לחץ בעבודה מהווה את הגורם השלישי בחשיבותו, כשהחופשים מהגן וביה"ס מעצימים את העומס המוטל על הורים עובדים, הנדרשים לטפל בילדיהם הקטנים ומצפים לסיוע מהסבים והסבתות.

4.2 הקשר בין מעורבות הסבתות למעורבות האב והאם

לפי מודל המשאבים היחסיים, עזרת אם-האב תהיה קשורה במעורבות נמוכה יותר של האב בטיפול בילדים, בעוד שעזרת אם-האם תהיה קשורה ברמת מעורבות נמוכה יותר של האם בטיפול בילדים. לחילופין, לפי המודל המבני (צורך/היענות), מעורבות מצד הסבתא צפויה להפחית את הצורך במעורבות האב או האם, בין אם היא אם-האב או אם-האם. לוחות 2 ו-3 מציגים את המתאמים הנוגעים לעזרת אם-האב ואם-האם בהתאמה. דפוס הממצאים שנמצא עולה בקנה אחד עם ההשערה שנגזרה מהמודל המבני, יותר מאשר עם זו שנגזרה ממודל המשאבים היחסיים. ככלל, נמצא שהן מעורבות אם-האב והן מעורבות אם-האם קשורה באופן שלילי למעורבות האב, אך לא למעורבות האם. בפרט, נמצא קשר שלילי בין מספר השעות השבועיות שאם-האב מסייעת לבין מספר השעות שהאב נמצא לבד עם הילדים ($r = -.24^*$), וקשר שלילי בין מספר הפעמים שאם-האב עוזרת למספר השעות השבועיות שהאב נמצא בבית ואינו עובד בזמן שהאם עובדת ($r = -.26^*$). מאידך, נמצא קשר חיובי בין מספר הפעמים בשבוע שאם-האב עוזרת לבין מספר השעות השגחה משותפות של אם ואב ($r = .25^*$). כלומר, במשפחות בהן אם-האב (חמות האישה) מגיעה יותר לעזור, השעות בהן האם והאב נמצאים יחד עם הילד גדלות.

לוח 2: הקשר בין מעורבות אם-האב לבין מעורבות האב והאם

שעות בשבוע שהאב בבית (לא עובד) בזמן שהאם	מדד כללי	טיפול רגשי חברתי	טיפול יומיומי	עבודות בית אם	שעות השגחה משותפות – אם ואב	שעות השגחת אם	שעות השגחת אב	
-.262*	-.154	-.027	-.163	.121	.259*	-.065	-.159	פעמים בשבוע שאם-האב עוזרת
-.200	-.173	.025	-.189	.058	.178	-.075	-.241*	שעות בשבוע שאם-האב עוזרת
-.016	-.198	-.285*	-.157	-.042	-.170	-.169	-.113	עזרה כספית – אם-האב
.000	-.038	-.082	-.019	-.237*	-.123	-.177	.092	טיפול בילדים – אם-האב
-.036	-.061	-.143	-.025	-.079	-.097	-.076	.063	עבודות בית – אם-האב
.012	-.213	-.462**	.006	-.057	-.236*	-.201	.076	רגשית חברתית – אם-האב

*** $p < 0.001$

** $p < 0.01$.

*. $P < 0.05$

לבסוף, נמצא קשר שלילי בין מעורבות אם-האב במדד הטיפול הרגשי-חברתי בנכד ובסיוע הכספי, לבין מעורבות האב במימד הרגשי-חברתי ($r = -.46^{**}$), ($r = -.29^*$), שוב, ממצא זה מציע כי מעורבות אם-האב באה כתחליף למעורבות האב עצמו.

ממצאים דומים נמצאו גם לגבי מעורבות אם-האם (לוח 4): נמצאו קשרים שליליים בין שעות ההשגחה השבועיות של האב לבין מספר הפעמים בשבוע שאם-האם נמצאת עם הנכד ($r = -.22^*$) ומספר שעות ההשגחה השבועיות שלה ($r = -.21^*$). כלומר, ככל שאם-האם עוזרת יותר, כך האב נמצא פחות שעות שבועיות לבד עם הילד.

לוח 3: הקשר בין מעורבות אם-האם לבין מעורבות האב

מעורבות אם-האם	מעורבות האב	שעות השגחה אם	שעות השגחה אב	שעות השגחה משות' – אם ואב	טיפול יומיומי	טיפול רגשי חברתי	אחריות	מדד כללי
פעמים בשבוע שאם-האם עוזרת	-0.132	$-.219^*$	0.082	-0.103	0.035	-0.009	-0.078	
שעות בשבוע שאם-האם עוזרת	-0.086	$-.208^*$	-0.005	-0.042	0.210	-0.121	0.011	
עזרה כספית – אם-האם	0.043	0.019	0.001	-0.109	-0.190	-0.023	-0.176	
טיפול בילדים – אם-האם	-0.160	-0.165	-0.090	-0.172	-0.061	-0.192	$-.227^*$	
עבודות בית - אם-האם	-0.151	-0.155	-0.113	-0.126	-0.106	-0.107	-0.181	
רגשית חברתית – אם-האם	-0.119	-0.079	-0.194	$-.270^*$	$-.298^*$	$-.269^*$	$-.427^{**}$	

*** $p < 0.001$ ** $p < 0.01$ * $P < 0.05$

לבסוף, עזרת אם-האם היתה קשורה באופן שלילי למעורבות האב במדד הכללי (טיפול יומיומי, מדד רגשי-חברתי ואחריות) ($r = -.23^*$), ומעורבותה במימד הרגשי-חברתי היתה קשורה באופן שלילי למעורבותו של האב בכל מימדי הטיפול: היומיומי ($r = -.27^*$), הרגשי-חברתי ($r = -.30^*$), האחריות לטיפול ($r = -.27^*$) והמדד הכולל ($r = -.43^{**}$). כלומר, אם-האם "משחררת" את חתנה מהיבטים רבים הקשורים בגידול הילד.

4.3 הגורמים הקובעים מעורבות סבתות

מאפייני הסבתות. בהתאם למודל המבני (צורך/יכולת היענות) שוער, כי הסבתות יהיו מעורבות יותר ככל שיש להן יכולת גבוהה יותר להיענות לצורך. לוח 4 מציג את הקשר בין מאפיינים סוציו-דמוגרפים שונים של הסבתות לבין מעורבותן בטיפול בילדים.

שעות עבודה שבועיות -אם- האב	זמן הגעה -אם- האב	גיל אם- האב	שעות עבודה שבועיות -אם- האם	זמן הגעה -אם- האם	גיל אם- האם	
.124	-.308**	-.063	.021	-.302*	-.141	כמה פעמים בשבוע ממוצע אם- האב עוזרת לכם?
-.068	-.191	.120	.156	-.145	-.198	כמה שעות בשבוע ממוצע ממוצע אם-האב עוזרת לכם?
.031	-.240*	.069	-.082	.100	-.009	עבודות בית אם-האב
-.065	-.250*	.029	-.038	-.038	-.045	טיפול בילדים אם-האב
.116	.046	-.051	.128	.150	-.256*	עזרה כספית אם-האב
-.055	-.298**	.178	-.105	.155	.018	רגשית חברתית אם-האב
.063	-.385**	-.102	.165	-.100	.003	כמה פעמים בשבוע ממוצע אם- האב עוזרת לכם?
-.054	-.232*	-.028	.299*	-.001	-.065	כמה שעות בשבוע ממוצע ממוצע אם-האב עוזרת לכם?
.166	-.177	-.038	-.136	.038	.111	עבודות בית אם-האב
.021	-.276*	-.011	-.227*	-.166	.066	טיפול בילדים אם-האב
.109	.065	-.194	.062	-.056	-.198	עזרה כספית אם-האב
-.046	-.245*	.137	-.200	-.066	.151	רגשית חברתית אם-האב

***p<0.001 **p<0.01. * P <0.05

הממצאים מציעים כי תדירות ההגעה של אם-האב מושפעת מהמרחק הגיאוגרפי בינה לבין בתה ($r = -.30^*$). מעבר לכך, מעורבותה של אם-האב אינה מושפעת מגילה, מקום מגוריה או שעות עבודתה. עם זאת, מעורבות אם-האב מושפעת ממקום מגוריה של אם-האב. ככל שאם-האב גרה קרוב יותר לבני הזוג, כך גם אם-האב מעורבת יותר. אם-האב, לעומת זאת, מעורבת פחות בכל מימדי הטיפול ככל שהיא גרה רחוק יותר, וככל שהאם-האב עובדת שעות רבות יותר. מצד שני, ככל שאם-האב עובדת שעות רבות יותר, כך אם-האב מסייעת בתדירות גבוהה יותר.

השפעת מוצא הסבתא על מעורבותה נבדקה באמצעות ניתוח שונות חד-כיווני (ANOVA). הממצאים מוצגים בלוחות 5, 5א' ו-5ב'. נמצא, כי מספר הפעמים שאם-האב עוזרת לבני הזוג מושפע מהמוצא. הסיוע המרבי הינו בקרב מוצא ישראלי - ממוצע 0.94 פעמים בשבוע, עם מובהקות 0.05 לעומת מוצא מזרחי (0.42 פעמים בשבוע) ומובהקות גבוהה יותר מול מוצא מערבי (0.56 פעמים בשבוע) שהינו גבוה באופן מובהק ממוצא מזרחי (0.42 פעמים בשבוע, $p=0.05$). ממוצעי עזרת אם-האב גבוהים יותר מאם-האב בכל אחת מקבוצות המוצא. לפיכך, המוצא של אם-האב אינו קשור למספר הפעמים בשבוע שהאם עוזרת לבני הזוג, באף אחד מהפרמטרים.

לוח 5 : השפעת המוצא על מידת הסיוע של אם-האב ואם-האם

95% Confidence Interval for Mean		Std. Error	Std. Deviation	Mean	N	מוצא אם-האב	
Upper Bound	Lower Bound						
1.26	0.62	0.15	0.70	0.94	21	1-ישראל	כמה פעמים בשבוע ממוצע אם-האב עוזרת לכם?
0.77	0.07	0.16	0.66	0.42	16	2-אסיה/אפריקה	
0.91	0.20	0.15	0.46	0.56	9	3-אירופה/אמריקה	
0.89	0.48	0.10	0.68	0.68	46	Total	
4.84	1.87	0.71	3.26	3.36	21	1-ישראל	כמה שעות בשבוע ממוצע ממוצע אם-האב עוזרת לכם?
3.52	-0.05	0.84	3.46	1.74	17	2-אסיה/אפריקה	
3.28	0.38	0.63	1.89	1.83	9	3-אירופה/אמריקה	
3.41	1.55	0.46	3.17	2.48	47	Total	
52.08	21.82	7.25	33.24	36.95	21	1-ישראל	כמה זמן לוקח לאם-האב להגיע מביתה אליכם?
56.25	21.40	8.22	33.89	38.82	17	2-אסיה/אפריקה	
103.86	19.48	18.30	54.89	61.67	9	3-אירופה/אמריקה	
53.71	31.01	5.64	38.66	42.36	47	Total	

לוח 5 (א) : מידת הסיוע של אם-האב לפי מוצא

מבחן POSTHOC=TUKEY

Sig.	Std. Error	Mean Difference (I-J)	(J) מוצא אם-האב	(I) מוצא אם-האב	Dependent Variable
.051	0.21	0.52	2	1	כמה פעמים בשבוע ממוצע אם-האב עוזרת לכם?
.303	0.26	0.38	3	1	
.051	0.21	-0.52	1	2	
.873	0.27	-0.13	3	2	
.303	0.26	-0.38	1	3	
.873	0.27	0.13	2	3	
.263	1.02	1.62	2	1	כמה שעות בשבוע ממוצע ממוצע אם-האב עוזרת לכם?
.448	1.25	1.52	3	1	
.263	1.02	-1.62	1	2	
.997	1.29	-0.10	3	2	
.448	1.25	-1.52	1	3	
.997	1.29	0.10	2	3	
.988	12.50	-1.87	2	1	כמה זמן לוקח לאם-האב להגיע מביתה אליכם?
.248	15.26	-24.71	3	1	
.988	12.50	1.87	1	2	
.326	15.79	-22.84	3	2	
.248	15.26	24.71	1	3	
.326	15.79	22.84	2	3	

לוח 5 (ב) : השפעת המוצא על מידת הסיוע של אם-האם

95% Confidence Interval for Mean		Std. Error	Std. Deviation	Mean	N	מוצא אם-האם	
Upper Bound	Lower Bound						
1.37	0.67	0.17	1.01	1.02	35	1-ישראל	כמה פעמים בשבוע ממוצע אם-האם עוזרת לכם?
1.48	0.38	0.26	0.96	0.93	14	2-אסיה/אפריקה	
1.47	0.43	0.23	0.72	0.95	10	3-אירופה/אמריקה	
1.23	0.74	0.12	0.94	0.99	59	Total	
6.64	1.92	1.16	6.88	4.28	35	1-ישראל	כמה שעות בשבוע ממוצע ממוצע אם-האם עוזרת לכם?
7.86	-0.32	1.89	7.09	3.77	14	2-אסיה/אפריקה	
3.26	0.84	0.53	1.69	2.05	10	3-אירופה/אמריקה	
5.43	2.13	0.82	6.33	3.78	59	Total	
50.03	26.65	5.75	34.03	38.34	35	1-ישראל	כמה זמן לוקח לאם-האם להגיע מביתה אליכם?
58.63	20.46	8.57	28.41	39.55	11	2-אסיה/אפריקה	
41.24	8.76	6.64	17.56	25.00	7	3-אירופה/אמריקה	
45.41	28.25	4.28	31.14	36.83	53	Total	

לוח 6 מציג את הקשרים בין מעורבות אם-האם למעורבות אם-האב. הקשרים החזקים ביותר הם ב"אלכסון השוויון". כלומר, ככל שעולה עזרת אחת מהסבתות במימד מסוים, כך עולה גם עזרת הסבתא האחרת באותו מימד. הקשרים החזקים ביותר שנמצאו הם בתדירות העזרה ובמספר השעות השבועיות שהסבתות עוזרות.

לוח 6 : הקשר בין מעורבות אם-האם לבין מעורבות אם-האב

רגשית חברתית - אם-האב	עבודות בית - אם-האב	טיפול בילדים - אם-האב	עזרה כספית - אם-האב	שעות שבוע ש-אם-האב עוזרת	פעמים בשבוע ש-אם-האב עוזרת	מעורבות	
						מעורבות אם-האב	מעורבות אם-האם
.104	.339**	.341**	.102	.580**	.713**	פעמים בשבוע ש-אם-האם עוזרת	
-.143	.101	.066	-.051	.794**	.644**	שעות בשבוע ש-אם-האם עוזרת	
.320**	.442**	.235*	.650**	-.020	-.049	עזרה כספית - אם-האם	
.175	.133	.326**	.200	.437**	.561**	טיפול בילדים - אם-האם	
.254*	.567**	.295**	.381**	.316**	.438**	עבודות בית - אם-האם	
.524**	.391**	.299**	.485**	.214*	.259*	רגשית חברתית - אם-האם	

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

מאפייני בני הזוג. בהתאם למודל המבני (צורך/יכולת היענות) שוער, כי מעורבות הסבתות תגדל ככל שהצורך בטיפול יהיה רב יותר. לוחות 7-8 מציגים את הקשרים בין מאפייני בני הזוג וילדיהם לבין מעורבות הסבתות.

לוח 7: קשרים בין מדדים סוציו-דמוג' של בני הזוג לעזרת-אם-האב

שעות עבודה שבועיות – אב	שעות עבודה שבועיות – אם	הכנסת בעל	הכנסת האשה	השכלת האב	השכלת האם	גיל הילד הצעיר	מספר ילדים	
.052	.129	.193	.259	.183	.114	.002	-.217	פעמים בשבוע שאם-האב עוזרת
-.046	.117	.035	.064	.211	.107	-.060	-.256*	שעות בשבוע שאם-האב עוזרת
-.071	-.065	-.446**	-.297*	-.335*	.019	.150	-.256*	עזרה כספית – אם-האב
.257*	.174	-.014	.079	.042	.232	.286*	-.150	טיפול בילדים – אם-האב
.162	.127	-.137	-.002	-.284*	.068	.347**	-.159	עבודות בית – אם-האב
.042	.047	-.020	.008	-.009	.312*	.438**	.002	רגשית חברתית – אם-האב

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

לוח 8: קשר בין מדדים סוציו-דמוג' של בני הזוג לעזרת-אם-האם

מס' שעות שבועיות עבודת אב	מס' שעות שבועיות עבודת אם	הכנסת בעל	הכנסת האשה	השכלת האב	השכלת האם	גיל הילד הצעיר	מספר ילדים	
.150	.050	-.029	.038	.117	.032	.008	-.161	כמה פעמים בשבוע ממוצע אם-האם עוזרת לכם?
.069	.109	-.097	-.030	.208	-.025	-.100	-.237	כמה שעות בשבוע ממוצע אם-האם עוזרת לכם?
.059	-.155	-.411**	-.373**	-.240	-.228	.165	-.228	עזרה כספית – אם-האם
.138	.038	.080	.060	.175	.109	-.032	-.158	ממוצע טיפול בילדים – אם-האם
.211	.077	-.087	-.065	-.127	-.026	.118	-.191	ממוצע עבודות בית – אם-האם
.008	-.001	-.029	-.049	-.010	.049	.137	-.003	ממוצע רגשית חברתית – אם-האם

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

בהתאם למודל המבני, נמצא שאם-האב מעורבת יותר בטיפול ככל שהאב עובד שעות רבות יותר ($r = .26^*$). מעבר לכך, לא נמצאה תמיכה להשערות הנגזרות ממודל זה. הממצאים אף סותרים את השערות המודל, ומראים שאם-האב מסייעת יותר ככל שיש ילדים מעטים ($r = -.26^*$) ובוגרים יותר ($r = .30^*$). שלא כדומה לממצאים אצל אם-האב, אצל אם-האם לא נמצא קשר בין גיל הילד הצעיר, מספר הילדים ושעות העבודה של בני הזוג למעורבות אם-האם במדדי הסיוע השונים. מבחינה כספית, שתי הסבתות מספקות עזרה רבה יותר ככל שהכנסת שני בני הזוג נמוכה יותר.

ההשערה שנגזרה ממודל אידאולוגיות מגדר הציעה, כי ככל שאידיאולוגיית המגדר של האם והאב תהיה שוויונית יותר, ותפיסותיהם יהיו פחות מהותניות, כך תפחות מעורבות הסבתות ותעלה מעורבות האב. לוחות 9-10 מציגים את הממצאים.

לוח 9 : קשרים בין אידיאולוגיית המגדר של האישה והבעל ומעורבות אס-האב

רגשית חברתית - אס-האב	עבודות בית - אס-האב	טיפול בילדים - אס-האב	עזרה כספית - אס-האב	שעות שבוע שאם-האב עוזרת	פעמים שבוע שאם-האב עוזרת	
.059	-.034	.127	.125	.033	.078	אידיאולוגיית מגדר שוויונית – אישה
.050	-.130	.221*	-.060	-.009	.056	תפיסות מהותניות – אישה
-.042	-.310*	-.157	-.204	-.083	-.007	אידיאולוגיית מגדר שוויונית – בעל
-.243*	-.091	.044	-.200	.127	.226	תפיסות מהותניות – בעל

***p<0.001 **p<0.01. * P <0.05

לוח 10 : קשרים בין אידיאולוגיית המגדר של האישה והבעל ומעורבות אס-האב

רגשית חברתית - אס-האב	עבודות בית - אס-האב	טיפול בילדים - אס-האב	עזרה כספית - אס-האב	שעות שבוע שאם-האב עוזרת	פעמים שבוע שאם-האב עוזרת	
.015	-.009	.090	.144	-.005	.074	אידיאולוגיית מגדר שוויונית – אישה
-.124	-.131	.082	-.108	-.115	-.084	תפיסות מהותניות – אישה
.112	-.044	.126	-.172	-.143	-.114	אידיאולוגיית מגדר שוויונית – בעל
-.106	-.048	.065	-.110	-.127	-.137	תפיסות מהותניות – בעל

***p<0.001 **p<0.01. * P <0.05

בהתאם להשערות נמצא, כי כאשר לבעל עמדה שוויונית כלפי מגדר, אס-האב מסייעת פחות בעבודות הבית ($r = -.31^*$). כאשר הבעל מחזיק בתפיסות פחות מהותניות, אס-האב מעורבת פחות בטיפול הרגשי חברתי ($r = -.24^*$). בניגוד להשערות, נמצא כי ככל שהאישה מחזיקה בתפיסות פחות מהותניות, הסיוע של אס-האב בטיפול בילד עולה ($r = .22^*$). בנוסף, לא נמצאו הקשרים המשוערים בין עמדות האב והאם לבין מעורבות אס-האב.

4.4 הגורמים הקובעים את חלוקת התפקידים בין בני הזוג

על-מנת לבחון באיזו מידה הממצאים ממחקר זה מתיישבים עם ממצאים קודמים לגבי הגורמים הקובעים את מעורבותם של האב והאם בטיפול בילדים, נבחנו המתאמים בין מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ופסיכולוגיים-חברתיים של האב והאם לבין מעורבותם. לוחות 11-12 מציגים את התוצאות.

לוח 11: קשרים בין מדדים סוציו-דמוגרפיים של בני הזוג לבין מעורבותם בטיפול בילדים (חלק א)

ממד כולל	אחריות	טיפול רגשי חברתי	טיפול יומיומי	עבודות בית אב	עבודות בית אם	שעות השגחה משותפת ואם ואב	שעות השגחה אב	שעות השגחה אם	שעות השגחה אדם אחר	
-.236*								1	-.242*	שעות השגחה אם
-.168							1	.373**	-.140	שעות השגחה אב
-.135						1	-.141	.196*	-.199*	שעות השגחה משותפות – אם ואב
-.312					1	.221*	-.188	.278**	-.424**	עבודות בית אם
.019				1	.232*	.122	.319**	.103	-.144	עבודות בית אב
.856			1	.038	-.158	-.165	-.244*	-.305**	.380**	האב מטפל יומיומי
		1	-.042	-.039	-.304**	.141	.107	.138	-.030	האב מטפל רגשי חברתי
	1	.139	.010	.005	-.191	-.166	.009	-.088	-.252*	האב המטפל בעיקר בילד
		.348**	.398**	.856**	.019	-.312**	-.135	-.168	-.236*	ממד כללי לטיפול האב
.339**	-.190	-.147	.509**	-.071	-.337**	-.145	-.200*	-.448**	.436**	שעות עבודת אם
-.131	-.344**	.197	-.125	.086	-.142	-.106	.065	-.131	.083	שעות עבודת אב
-.289*	-.101	.087	-.328**	.075	.482**	.197	.283**	.697**	-.365**	מס' השעות שהאם אינה עובדת כאשר האב עובד
-.212	-.221	.033	-.179	.322**	.023	-.122	.508**	.205*	-.125	מס' השעות שהאב לא עובד כאשר האם עובדת
.274*	.215	-.016	.252*	-.101	-.066	.063	-.286*	-.158	.005	חשיבות העבודה של האם בעיניה בהשוואה לעבודה של בעלה
.328**	.236*	.107	.250*	.009	-.155	.182	-.221*	-.171	.170	חשיבות העבודה של האב בעיניו בהשוואה לעבודה של אשתו
-.116	-.102	-.166	-.025	.155	.261*	.077	.255*	.118	-.257*	מספר ילדים
.003	.064	-.359**	.146	.243*	-.146	-.119	.252*	-.024	.066	גיל הילד הצעיר
-.211	-.272*	-.034	-.142	.132	.279*	.127	.025	.243*	.022	השכלת האם
.064	-.243*	.287*	.023	.033	.035	.091	-.154	-.076	.132	השכלת האב
.159	-.140	-.116	.281*	-.087	.085	.070	-.176	-.097	.062	הכנסת האישה
.013	-.316**	.036	.102	.145	.058	.102	.178	-.034	.030	הכנסת בעל
.235*	.109	-.233*	.332**	-.173	-.014	.083	-.295**	-.147	.076	יחס בין הכנסת האישה להכנסת הבעל
.221*	-.040	-.163	.341**	-.087	-.104	.022	-.192	-.202	.250*	יחס בין הכנסת הבעל להכנסת האישה

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

לוח 12 : קשר בין מדדים סוציו דמוגרפיים של בני הזוג לבין מעורבותם בטיפול בילדים(חלק ב')

שעות שבועיות אם עבודה	שעות שבועיות אב עבודה	שעות שהאב לא עובד כאשר האם עובדת	שעות שהאם אינה עובדת כאשר האב עובד	שעות עבודה שבועיות אב	שעות עבודה אם	
					1	שעות עבודה שבועיות אם
				1	.242*	שעות עבודה שבועיות אב
			1	-.134	-.456**	שעות שהאם אינה עובדת כאשר האב עובד
		1	.092	.247*	-.189	שעות שהאב לא עובד כאשר האם עובדת
	1	-.259*	-.014	-.324**	.079	חשיבות העבודה של האם בעיניה בהשוואה לעבודה של בעלה
1	.517**	-.251*	-.080	-.328**	.251*	חשיבות העבודה של האב בעיניו בהשוואה לעבודה של אישתו
-.191	.030	.261*	.220*	-.233*	-.190	מספר ילדים
-.129	-.238*	.095	-.025	.102	.066	גיל הילד הצעיר
-.174	.049	-.064	.053	.040	-.092	השכלת האם
.008	-.016	-.152	-.037	.180	-.025	השכלת האב
.086	.312**	-.355**	-.074	.028	.451**	הכנסת האשה
-.317**	-.178	-.078	.004	.306*	.112	הכנסת בעל
.529**	.419**	-.400**	-.027	-.482**	.300**	יחס בין הכנסת האישה להכנסת הבעל
.562**	.413**	-.231*	-.120	-.365**	.432**	יחס בין הכנסת הבעל להכנסת האישה

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

בהתאם למודל המבני, שעות עבודת האם ומידת החפיפה בשעות העבודה בין האם לאב היו הגורמים המרכזיים בקביעת מעורבות האב והאם בטיפול בילדים. הממצאים מצביעים על כך שככל שהאם עובדת שעות רבות יותר, כך הילד נמצא שעות רבות יותר בהשגחה של גורם חיצוני ($r = .44^{**}$), ומעורבותו של האב בטיפול היומיומי בילדים ($r = .51^{**}$) ובמדד הכולל עולה ($r = .34^{**}$). כמו-כן, כאשר האם עובדת שעות מרובות, היא משגיחה לבדה פחות שעות ($r = -.45^{**}$) וכך גם האב ($r = -.20^*$).

מניתוח הממצאים עולה, מחד גיסא, כי קיים קשר חיובי מובהק ($r = .37^{**}$), בין שעות השגחת האם, לבין שעות השגחת אב. מאידך גיסא, קיים קשר שלילי מובהק בין השגחת אדם אחר לבין שעות השגחת אם ($r = .24^*$). כלומר, האם נעזרת בגורם אחר על מנת להחליף אותה בהיעדרותה, אולם השגחת האב אינה באה כתחליף אלא כתוספת.

שלא כמו אצל האם, שעות עבודת האב קשורות רק למעורבות פחותה במדד נטילת אחריות ($r = -.34^{**}$), ואינן קשורות למעורבותו בפעילויות הטכניות היומיומיות כמו: לקיחה לגן, החלפה והאכלה. במדדי מעורבות האב נמצא קשר חיובי מובהק בין הטיפול היומיומי של האב לבין שעות השגחת אדם אחר

($r = .38^{**}$). נמצא גם קשר שלילי מובהק בין הטיפול היומיומי של האב לבין שעות השגחת האם
($r = -.31^{**}$) ושעות השגחת אב ($r = -.24^{**}$). המשמעות היא שככל שהאב מעורב יותר בטיפול היומיומי,
הילד נמצא יותר שעות בהשגחת אדם אחר ופחות שעות בהשגחת האם והאב. כלומר, ההזדקקות לסיוע
האב כרוכה בצורך באדם נוסף.

מעורבות האב בטיפול רגשי-חברתי קשורה בקשר שלילי עם עבודות הבית שהאם מבצעת
($r = -.30^{**}$). ככל שהאב מעורב יותר בטיפול הרגשי-חברתי בילד, על האם מוטלות יותר עבודות-בית.
כלומר, מעורבות האב בטיפול הרגשי-חברתי אינה משחררת את האם מעבודות הבית, אלא מפנה לאם זמן
לביצוע יותר עבודות הקשורות בבית. לעומת-זאת, נמצא שכאשר האב לוקח אחריות לטיפול בילד, הוא
מפחית את הצורך בעזרה מגורם חיצוני ($r = -.25^*$).

ככל ששני בני הזוג סבורים כי עבודת האישה חשובה ביחס לעבודת הבעל, כך האב יספק פחות שעות
השגחה, אך יהיה מעורב יותר בטיפול מבחינת לקיחת אחריות ($r = .24^*$), טיפול היומיומי
($r = -.25^*$) ובמדד הכולל ($r = -.33^{**}$). בהתאם למודל המבני, כאשר מידת החפיפה בשעות העבודה של
בני הזוג נמוכה יותר, כך שהאב נמצא יותר שעות בבית כשהאם בעבודה, הוא משגיח יותר שעות על הילד
($r = .51^{**}$), ומתפנה יותר לעבודות הבית ($r = .32^{**}$). יחד עם זאת, כאשר האב בבית לא עובד והאם
עובדת – בניגוד לאב – גם שעות השגחה של האם גדלות ($r = .21^*$). כאשר האם אינה עובדת בזמן שהאב
עובד – שעות ההשגחה של אדם אחר מצטמצמות ($r = -.37^{**}$) והאם ממלאת את מקומו של "אדם אחר".
מנגד, כאשר האם אינה עובדת בזמן שהאב עובד – שעות השגחת אב ($r = .70^{**}$) ואב ($r = .28^*$) גדלות,
והאם מבצעת חלק גדול יותר מעבודות הבית ($r = .48^{**}$), מהטיפול היומיומי ($r = -.33^{**}$) ומהטיפול
במדד הכולל ($r = -.29^*$).

הקשר בין מספר הילדים לבין שעות השגחת אדם אחר הוא שלילי ($r = -.26^*$). ככל שיש יותר ילדים
במשפחה, והעלות של השגחת אדם אחר גדלה בהתאם, כדאי לאחד ההורים או לבן משפחה אחר להשגיח
על הילדים. לעומת-זאת, יותר ילדים במשפחה מצריכים יותר שעות השגחת אב ($r = .26^*$) ויותר עבודות
בית לאם ($r = .26^*$). יותר ילדים במשפחה מקטינים את החפיפה בשעות העבודה של בני הזוג, כך שבמשך
שעות רבות יותר האם בבית כאשר האב עובד ($r = .22^*$), והאב בבית כאשר האם עובדת ($r = -.26^*$).
המשמעות היא שככל שיש יותר ילדים במשפחה – האב נמצא יותר שעות בבית עם הילדים, לאם יש יותר
עבודות בית ויותר שעות שהיא לבד עם הילדים כאשר האב עובד. כלומר, האב גם עובד יותר שעות כדי
לפרנס את המשפחה וגם נמצא יותר שעות עם הילדים.

בניגוד לממצאי הספרות, הממצאים במחקר זה מצביעים על כך שהשכלת האם אינה קשורה למעורבות גבוהה יותר של האב במדדי הטיפול. כיוון שמדובר בילד צעיר כאשר האם נמצאת בחופשת לידה בבית.

נמצא קשר חיובי בין השכלת האם לבין שעות השגחת אם ($r = .24^*$), ומספר השעות שהיא מקדישה לעבודות הבית ($r = .28^*$). יותר מכך, ככל שלאם השכלה גבוהה יותר, האב פחות מעורב במדד האחריות לטיפול בילד ($r = -.27^*$). השכלת האב הינה בקשר שלילי עם מעורבותו במדד האחריות לטיפול בילד ($r = -.24^*$) ובקשר חיובי במדד הטיפול הרגשי חברתי ($r = .29^*$). כלומר, ככל שלאב השכלה גבוהה הוא פחות מעורב באחריות לטיפול בילד ויותר מעורב בטיפול הרגשי חברתי של הילד. ראינו שקיים קשר בין השכלת האב לבין השכלת האם ($r = .45^{**}$). במצב זה, האם נוטלת את האחריות העיקרית על הילדים והאב ממלא את התפקיד הרגשי-חברתי של הילדים.

לא נמצאו קשרים בין הכנסות האם והאב לטיפול במדדי הזמן, ואילו במדדי הטיפול נמצא שככל שהכנסת האם גבוהה, מעורבות האב בטיפול היומיומי גדלה ($r = .28^*$), וככל שהשכלת האב גדלה חלקה של האם במדד האחריות גדל ($r = -.32^{**}$). בהתאם למודל המשאבים היחסיים, היחס בין הכנסת האישה להכנסת הבעל נמצא בקשר שלילי עם מספר שעות השגחה של האב ($r = -.29^{**}$), והטיפול הרגשי-חברתי ($r = -.23^*$). ככל שהאב משתכר יותר מאשר האם, הוא ישגיח פחות שעות על הילד ויהיה פחות מעורב בממד הרגשי-חברתי ($r = -.23^*$). אולם, הוא יהיה מעורב יותר בטיפול היומיומי ($r = .33^*$) ובמדד הכולל ($r = .24^*$). כאשר לאם שכר גבוה יותר ביחס לאב, עולות שעות ההשגחה על-ידי אדם אחר ($r = .25^*$), ומעורבות האב בטיפול היומיומי ($r = .341^{**}$) ובמדד הכולל ($r = .22^*$).

לבסוף, על-מנת לבחון באיזו מידה הממצאים ממחקר זה מתיישבים עם ממצאים קודמים לגבי השפעתם של גורמים פסיכולוגיים-חברתיים על מעורבות האב והאם בטיפול בילדים, נבחנו המתאמים בין שביעות הרצון מהנישואים, אידאולוגיות המגדר והתפיסות המהותניות של האב והאם לבין מעורבותם.

לוח 13 : קשרים בין מאפיינים פסיכו-חברתיים של בני הזוג ושל מעורבות האב

ממד כללי	לאחריות	טיפול רגשי חברתי	טיפול יומיומי	עבודות בית אב	עבודות בית אם	שעות השגחה משותפו ת – אב ואב	שעות השגחת אב	שעות השגחת אם	שעות השגחת אדם אחר	
										שביעות רצון האב מנישואים
										שביעות רצון האם מהנישואים
										אידיאולוגיית מגדר שוויונית – אב
										תפיסות מהותניות – האב
										אידיאולוגיית מגדר שוויונית – אם
										תפיסות מהותניות – האם

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

נמצא קשר חיובי בין עמדת האם בתפיסות פחות מהותניות למעורבות האב במטלות בממד הכולל (r)

$.29^*$ = . ככל שהאם מאמינה ששני המינים בעלי משאבים דומים ביסודם, חלקו של האב בטיפול הכולל (ממוצע של טיפול יומיומי, טיפול רגשי-חברתי ואחריות) יהיה גדול יותר. לעומת-זאת, באידיאולוגיית המגדר לא נמצאו קשרים בין עמדות האם ובין מעורבותו של האב במדדי הזמן ובמטלות הטיפוליות השונות. תפיסה שוויונית של האב קשורה במעורבותו של האב במדדי זמן השגחה: נמצא קשר חיובי בין אידיאולוגיה שוויונית של האב לשעות השגחה אדם אחר ($r = .28^*$), וקשר שלילי בין שעות השגחת אם בלבד ($r = -.28^*$) ובין שעות השגחת אב בלבד ($r = -.29^*$). בממד הטיפולי נמצא קשר חיובי בטיפול היומיומי. ככל שהאב מחזיק בתפיסה שוויונית יותר כך הוא מעורב יותר בטיפול היומיומי ($r = .28^*$). לבסוף, נמצא מתאם חיובי בין שביעות הרצון של האם מהנישואים לבין שותפות האב בהשגחה על הילדים יחד עם האם ($r = .22^*$). ככל שיש יותר שעות שהאם והאב יחד עם הילד, כך האם יותר שבעת רצון מהנישואין. כמו-כן, נמצא מתאם שלילי בין שביעות רצון האב מהנישואין לבין עבודות הבית שהאב מבצע ($r = -.26^*$). כלומר, ככל שחלקו של האב בעבודות הבית קטן, כך הוא שבע רצון מהנישואין.

4.5 השלכות מעורבות הסבתות על שביעות הרצון של האם והאב

שביעות הרצון ממעורבות הסבתות. לוח 14 להלן מציג את המתאמים שבין מידת מעורבותן של הסבתות בטיפול בילדים ובעבודות הבית לבין שביעות רצונם של האב והאם. ככלל, הממצאים מעידים על קשרים חיוביים בין מידת המעורבות לבין שביעות הרצון ממנה. ככל שהסבתות עוזרות בתדירות גבוהה

יותר ולמשך שעות רבות יותר, כך שני בני הזוג מרוצים יותר מעזרתן. הדבר נכון במיוחד לגבי הנשים, המרוצות יותר ככל שאמן וחמותן עוזרות יותר.

לוח 14 : קשרים בין מעורבות הסבתות לשביעות רצון האם והאב מהמעורבות

פעילות חברתית רגשית	עזרה כספית	טיפול בילדים	עבודות בית	מספר שעות בשבוע	מספר פעמים בשבוע	
.300*	.215	.419**	.313*	.320*	.514**	שביעות רצון של האם מעזרת אס-האם
.263*	.303*	.368**	.212	.180	.168	שביעות רצון של האב מעזרת אס-האם
.218	.082	.232*	.236*	.349**	.416**	שביעות רצון של האם מעזרת אס-האב
.117	.245*	.116	.102	.363**	.293*	שביעות רצון של האב מעזרת אס-האב

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

לוח 15 מציג את המתאמים בין מעורבות הסבתות לבין שביעות הרצון של בני הזוג מהנישואים. בהתאם למודל מערכות משפחה שוער, כי שביעות הרצון של האב ממעורבות הסבתות תגביר את שביעות רצונו מהנישואים, ושביעות הרצון של האם ממעורבות הסבתות תגביר את שביעות רצונה מהנישואים.

לוח 15 : שביעות רצון האם והאב מהנישואים ומעורבות הסבתות

שביעות רצון מנישואים אישה	שביעות רצון מנישואים בעל	
.223*	-.071	כמה פעמים בשבוע ממוצע אס-האב עוזרת לכם?
.092	-.164	כמה שעות בשבוע ממוצע אס-האב עוזרת לכם?
-.168	-.182	עזרה כספית – אס-האב
.033	-.229*	ממוצע טיפול בילדים – אס-האב
-.116	-.305*	ממוצע עבודות בית – אס-האב
.147	.077	ממוצע רגשית חברתית – אס-האב
.203	.175	שביעות רצון של האב מתפקוד אס-האב
.274*	.282*	שביעות רצון של האם מתפקוד אס-האב
.166	-.349**	כמה פעמים בשבוע ממוצע אס-האם עוזרת לכם?
.057	-.236*	כמה שעות בשבוע ממוצע אס-האם עוזרת לכם?
-.225*	-.168	עזרה כספית – אס-האם
.213*	.104	ממוצע טיפול בילדים – אס-האם
-.029	-.098	ממוצע עבודות בית – אס-האם
.097	.147	ממוצע רגשית חברתית – אס-האם
.138	.174	שביעות רצון של האב מתפקוד אס-האם
.058	-.194	שביעות רצון של האם מתפקוד אס-האם

***p<0.001 **p<0.01. *. P <0.05

בהתאם להשערות נמצא, כי שביעות רצון האם מהנישואין קשורה באופן חיובי במספר הפעמים בשבוע שאם-האב עוזרת ($r = .22^*$), וכן לעזרתה של אם-האב ($r = .28^*$) ואם-האם בטיפול בילדים ($r = .21^*$). בניגוד להשערות, שביעות רצון האב מהנישואין קשורה דווקא למעורבות פחותה של אם-האב בטיפול בילדים ($r = -.23^*$) ובעבודות הבית ($r = -.31^*$), ולמעורבות פחותה של אם-האם מבחינת מספר הפעמים בשבוע ($r = -.35^*$) ובמספר השעות השבועיות ($r = -.24^*$).

5. דיון ומסקנות

המחקר הנוכחי בדק את הקשר בין מעורבות של סבתות ובין מידת מעורבותן של האב בטיפול בילדים. השערות המחקר מתבססות על תאוריות המסבירות את המעורבות של אבות בטיפול בילדים ובעבודות בית. בבדיקת ההשערות של המחקר התבצעה הבחנה והשוואה בין אם-האם לאם-האב, ונבדק הקשר בין מעורבותה של כל אחת מהן ובין מידת מעורבותן של האב במדדים השונים. למרות הדמיון הרב בין מאפייני אם-האם למאפייני אם-האב מבחינת הגיל, ממוצע שעות העבודה והמרחק מביתה לביתם של בני הזוג, המחקר מגלה שוני בין רמת המעורבות של כל אחת מהסבתות (אם-האב ואם-האם) בעזרה בטיפול. אחוז הסבתות שהן אם-האם המסייעות לבני הזוג גבוה מזה של סבתות שהן אם-האב. נמצא שאם-האם מסייעת מעט יותר בטיפול בילד מבחינת משך הזמן. ממצא זה תואם לממצאי מחקרים קודמים, ולפיהם אם-האם מסייעת יותר מאשר אם-האב בטיפול בנכדים, ורוב הנשים מעדיפות את עזרת אמן על פני עזרת חמותן. הסיבות לכך הן הקרבה הרגשית שבין אישה לאמה לעומת הפורמליות היחסית שביחסים שבין אישה לחמותה (Fischer, 1981; Cotterill, 1992).

לרוב, המשתנים הדמוגרפיים לא הצביעו על שוני במידת המעורבות של הסבתות בטיפול בילדים. רק במשתנה מוצא אם-האב נמצא שוני לגבי מספר הפעמים בממוצע שאם-האב עוזרת לבני הזוג. הסיוע המרבי הוא של הסבתות ממוצא ישראלי, אחריו הסבתות ממוצא מערבי ולבסוף הסבתות ממוצא מזרחי. ייתכן שהסיבה לכך היא שהסבתות ממוצא ישראלי עובדות פחות שעות שבועיות, מסודרות יותר מבחינת פנסיה, ולכן פנויות לסייע לילדים יותר מאשר הסבתות ממוצא מזרחי שעובדות שעות רבות יותר, כולל בטיפול בילדים, לפרנסתן. הנחה זו מתבססת על סקר של הלמ"ס (2009)¹ העוסק בהכנסה ברוטו לשכיר לפי קבוצת אוכלוסייה, יבשת לידה, ותק בארץ ומין. ממוצעי עזרת אם-האם גבוהים יותר מאשר ממוצעי אם-האב בכל אחת מקבוצות המוצא, ללא הבדל אתני. לא נמצאו הבדלים עדתיים במעורבות אם-האם, ונמצא שכולן מעורבות מאוד בסיוע בגידול הנכדים.

גיל הסבתות משפיע על שעות העבודה ועל מספר הפעמים בשבוע שהן עוזרות בגידול הנכדים. אמנם, ככל שהסבתות מבוגרות יותר, הן עובדות פחות שעות, אך יחד עם זאת, הן מסייעות פחות. ממצא זה מתאים למדווח בספרות. כיוון שהסבתות מצמצמות את שעות עבודתן עם העלייה בגיל, משכורתן מצטמצמת, והן מתקשות לעזור כספית לבני הזוג.

מלבד הגיל, גם למידת הקרבה הגאוגרפית השפעה על יכולת הסבתות לסייע בגידול הנכדים, בטיפול בהם ובפעילות רגשית חברתית עמם. ככל שהמרחק של אם-האב מבית הנכדים גדל, מספר הפעמים בשבוע

¹ <http://www.cbs.gov.il/www/publications11/1439/pdf/t25.pdf>

ומספר השעות השבועיות שבהן היא מסייעת בטיפול בהם קטן. גם במקרה של אם-האם, ככל שהיא גרה רחוק יותר, היא מסייעת בתדירות נמוכה יותר. אלא, שלא כמו אם-האב, אצל אם-האם לא נמצאו ממצאים מובהקים המצביעים על כך שהיא מסייעת פחות בטיפול בנכדים. אמנם כאשר אם-האם גרה רחוק, היא מגיעה פחות לבית הזוג, אך אין המשמעות שהיא מסייעת פחות. הסבר אפשרי לכך הוא שביקוריה של אם-האם מאופיינים בעזרה לבני הזוג עם הנכד, ולא בביקור לצורך "הנאה". ממצא זה משתלב עם מחקרים אחרים המצביעים על קיום קשר ברור וחיובי בין קרבה גאוגרפית לסולידריות פונקציונאלית המתבטאת בנטיית הסבתות לסייע בטיפול בילדים (לבנשטיין, 2004; Fischer, 1981; Baydar & Brooks-Gunn, 1998).

במחקר מתוארת תופעה, ולפיה פעולת אם-האב יוצרת תגובה דומה אצל אם-האם בכל ממדי הסיוע ובמספר שעות הסיוע השבועיות. כאשר אם-האב מטפלת בילדים, מתעוררת מעורבות של אם-האם בכל המדדים למעט מספר שעות הביקור השבועיות. יחד עם זאת, כמות הביקורים של אם-האם גדלה. לעומת זאת, כאשר המצב הוא הפוך, היינו אם-האם מטפלת בילדים – אין עלייה בעזרה הכספית, בעבודות הבית ובפעילות הרגשית-חברתית של אם-האב. ההשפעה (מלבד המדד הסימטרי שתמיד עולה באלכסון) היא רק באינטנסיביות הביקור והשהייה של אם-האב עם הנכד, כתגובה למעורבות של אם-האם. כאשר אם-האם עוזרת כספית, מעורבות אם-האב גדלה בכל הממדים של מעורבות בגידול הילדים, למעט אינטנסיביות הביקורים ומשכס. דבר דומה קורה כאשר אם-האב עוזרת כספית, אך בשונה מהמצב הקודם, העזרה הכספית של אם-האב אינה מגדילה את משך הטיפול של אם-האם בילדים. ייתכן והעזרה הכספית של אם-האב מיועדת למטפלת, ולכן אם-האם אינה מוצאת צורך סימטרי בהגדלת הטיפול שלה בילדים. אך, כשאם-האם מסייעת כספית, הכסף לא נועד לממן מטפלת, ולכן אם-האב מטפלת יותר בנכד בתמורה.

כמות הפעמים שבהן אם-האב עוזרת ומשך העזרה, מניעים את אם-האם לסייע בכל המדדים, למעט עזרה כספית. אולם, כמות הפעמים שבהן אם-האם עוזרת אינה מניעה באופן דומה את אם-האב, למעט במדדים הסימטריים.

באשר לסיבות לסיוע הסבתות, לא נמצא הבדל בין אם-האם לאם-האב, ומתברר שהסיבה העיקרית לסיוע היא מחלת ילד. הסיבה השנייה בחשיבותה אשר בעטייה מתגייסות הסבתות לסייע היא יציאת ההורים לבילוי זוגי. הסיבה שלישית היא לחץ בעבודה, והרביעית – חופשים מהגן ומבית הספר. נראה כי לכל הסיבות לסיוע מקור דומה: מצבים שבהם שני ההורים אינם יכולים לטפל בילד כיוון ששניהם עובדים או מבליים יחד. הפנייה לסבתות נובעת ממערכת יחסים גנטית ובין דורית (לבנשטיין, 2004; Biese, 2004) שבה בני הזוג נעזרים בסבתות כתמיכה למטפלת ולמעונות יום או כתחליף לשמרטפית (Attias-Donfut &

(Segalen, 2002). הסיבות לפנייה לעזרה דווקא לסבתא הן: היא קרובה לילד המכיר ואוהב אותה, הטיפול שלה נחשב לבטוח בעיני ההורים, היא זמינה יחסית, מרגישה מחוייבות משפחתית כלפי בני הזוג, והחיסכון הכלכלי גדול מאוד.

מודל המשאבים היחסיים מציע כי בן הזוג שלו יותר משאבים מאשר לבן הזוג השני יהיה פחות מעורב בגידול הילדים ובעבודות הבית. ממצאי מחקר זה מציעים שאם-האב משמשת משאב שהאב מביא עמו: האב מבצע פחות תפקידים בעבודות הבית ונמצא פחות שעות שבועיות לבד עם הילד ככל שאמו נמצאת יותר עם הילד ומעורבת יותר בטיפול רגשי-חברתי בו. יחד עם זאת, נמצא שגם אם-האם "משחררת" את האב (חתנה) מהיבטים רבים הקשורים בגידול הילד. כאשר אם-האם מסייעת בטיפול בילד – האב מעורב פחות במדד הכולל, וכאשר היא מעורבת בפעילות רגשית חברתית עם הילד, היא "משחררת" את האב ממעורבות בטיפול בו בכל מדדי הטיפול: היום-יומי, הרגשי חברתי, אחריות והמדד הכולל. ככל שאם-האם מסייעת בטיפול בנכד ובעבודות הבית, האב נמצא פחות שעות שבועיות לבדו עם הילד. לאור זאת, נראה כי הממצאים תומכים יותר בהשערות הנגזרות מהמודל המבני, ולפיהן מעורבות הסבתות מפחיתה את הצורך במעורבות האב, בין אם מדובר באם-האב ובין אם מדובר באם-האם. לסיכום, אפשר לומר שעזרת הסבתות (אם-האב ואם-האם) מפחיתה את מעורבות האב בטיפול בילד, ופחות מפחיתה את שעות הטיפול של האם בו. ההסבר לממצא זה נתמך על ממצאים נוספים המוצגים בהמשך הדיון, והמצביעים שהאחריות העיקרית למשפחה נמצאת בידי האישה, בין אם היא עובדת מחוץ לבית ובין אם לא (יזרעאלי, 1997; שפירא-ברמן & רבין, 2002; Coltrane, 2000; Brines, 1994). סביר להניח שבמשפחות שבהן חלוקת התפקידים מסורתית, ההורים ובעיקר האב עסוקים בפרנסה, ולכן שעותיו עם הילד מצומצמות. כתוצאה מכך אם-האם מסייעת לאם, אך אינה משחררת אותה מהטיפול בילד, כפי שקורה אצל האב. בניגוד למודל המבני, נמצא כי הצורך בעזרת הסבתות בהתאם לכמות הילדים אינו תומך בתאוריית הצורך, ואף סותר אותה. דהיינו, ככל שיש יותר ילדים, אם-האב עוזרת פחות, הן בשעות והן כספית. גיל הילד הצעיר (לא מספר הילדים במשפחה) הוא המשתנה הסוציו-אקונומי המשפיע על מדדי הסיוע של אם-האב (טיפול בילדים, עבודות בית ופעילות רגשית-חברתית). לכאורה, אפשר לטעון שממצא זה נובע מכך שהילדים הגדולים במשפחה מסוגלים לסייע בטיפול בילד הצעיר על ידי לקיחתו והוצאתו מהגן או שמירה עליו, ובכך מפחיתים את הצורך בהזדקקות לאם-האב. אך, מאחר שגיל הילד הבכור (כשיש יותר מילד אחד במשפחה) הוא בחציון 6 שנים, המחקר הנוכחי אינו תומך בטענה זו, ואף נראה שממצא זה סותר את הטענה הנגזרת מתאוריית הצורך. לעומת זאת, כאשר מתייחסים לגיל הילד הצעיר ביותר, עזרת אם-האב אכן גדלה במדדי הסיוע שפורטו. סביר להניח שכאשר מדובר בתינוק צעיר – הטיפול בו הוא בעיקר בידי

האם, מאחר שסביר שהיא ממילא בחופשה שלאחר לידה. לעומת-זאת, כאשר התינוק גדל, והאם שבה למקום עבודתה, מתעורר הצורך בסיוע של אם-האב בטיפול בבית ובילד.

לעומת ממצאים אלה, כאשר מתייחסים לצורך כלכלי ולעזרה כספית מאם-האב, הממצאים תומכים בתאוריית הצורך. כאשר האב משכיל ויש לו ולאם הכנסה גבוהה יותר – מטבע הדברים, ההורים מקבלים פחות עזרה כספית מאם-האב. נראה כי הסיבה לכך היא שזוגות שרמת ההשכלה וההכנסה שלהם גבוהות יכולים לשכור סיוע מחוץ למשפחה, כגון, מטפלות וצהרונים ופחות נדרשים לסיוע הסבתות. חיזוק לטענה זו נמצא במחקרים שמצאו כי החלטת האם להיעזר בסבתא ולהפקיד בידיה את הטיפול בילד, תלויה בראש ובראשונה בסיבות חברתיות וכלכליות (Budini & Musatti, 1999). כזכור, כפי שצוין במגבלות המחקר, אוכלוסיית המחקר ברובה מהמעמד הבינוני: כולם גרים במרכז ורובם משכילים. רוב האבות (68%) משתכרים מעל 10,000 ₪ לחודש ול-31% מהאימהות הכנסה מעל 10,000 ₪. רובן משתכרות מעל 5,000 ₪ לחודש, כאשר השכר הממוצע במשק 8,689 ₪ בלבד (הלמ"ס, הודעה לעיתונות, 7 נובמבר 2011).²

שלא כדומה לממצאים באשר לאם-האב – אצל אם-האם לא נמצאו קשרים בין גיל הילד הצעיר למעורבותה במדדי הסיוע השונים. לא נמצא כל קשר בין מספר הילדים ובין סיוע כספי של אם-האם, וכן בין שעות עבודה של האם ושל האב והשכלתם ובין עזרת אם-האם. יחד עם זאת, נמצא שאם-האם מסייעת כספית פחות כאשר המצב הכלכלי של בני הזוג טוב. נתון זה מובן מאליה ותומך בתאוריית המודל המבני. לסיכום, מעמד סוציו-אקונומי גבוה מפחית את הצורך בעזרתן הכספית של הסבתות.

השערת המחקר השלישית הנגזרת ממודל אידיאולוגיית המגדר, אוששה חלקית. לא נמצא שעמדות שוויוניות של האם קשורות במעורבותו של האב במדדי הזמן ובמטלות הטיפוליות השונות. אך כאשר האם מאמינה ששני המינים בעלי משאבים דומים ביסודם, חלקו של האב בטיפול הכולל (ממוצע של טיפול יום-יומי, טיפול רגשי-חברתי ואחריות) גדול יותר. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הממצאים במחקרו של גונט (Gaunt, 2006), שבו נמצא קשר בין תפיסות מהותניות של שני בני הזוג (יכולת הטיפול הנובעת מהבדלים ביולוגיים) ובין שעות הטיפול של האב ושל האם. לעומת האם, כאשר לאב תפיסה שוויונית, מעורבותו בטיפול היום-יומי גדלה, ושעות השגחת אם בלבד והשגחת אב בלבד קטנות. יחד עם זאת, תפיסה שוויונית של האב באה לביטוי ביותר שעות השגחה של אדם אחר. ממצא זה עשוי להעיד על כך שהתפיסה השוויונית במשפחה היא ששני בני הזוג שותפים שווים בפרנסת המשפחה ובקריירה. כתוצאה מכך, ככל שהתפיסה של האב לגבי פרנסת המשפחה שוויונית יותר, גדלות שעות השגחתו של אדם אחר, או לחילופין, יציאת

² http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=201126276

האישה לעבודה (הכרוכה בהגדלת שעות סיוע עם הילדים של גורם חיצוני) מעלה את תפיסת השוויוניות בעיני הבעל.

הממצאים על הסבתות תומכים חלקית במודל אידיאולוגיית מגדר. כאשר האם מחזיקה בתפיסות פחות מהותניות על יכולת הטיפול של האב, הסיוע של אם-האב בטיפול בילד גובר. ממצא זה אינו תומך בהשערת המחקר ולפיה החזקה בתפיסות לא מהותניות של האם קשורה למעורבות פחותה של אם-האב. השערת המחקר זוכה לאישוש, כאשר לאב עמדה שוויונית כלפי מגדר, ותפיסותיו פחות מהותניות. כלומר, אם-האב מסייעת פחות בעבודות הבית כאשר לאב אידיאולוגיית מגדר שוויונית. אם-האב מעורבת פחות בטיפול הרגשי-חברתי, כאשר האב מחזיק בתפיסות פחות מהותניות. ממצא זה תומך במודל אידיאולוגיית מגדר, ולפיו עמדות שוויוניות ותפיסות שאינן מהותניות של האב מגבירות את מעורבותו של האב ומפחיתות את מעורבות הסבתות.

כמו-כן, ההשערות לגבי מודל אידיאולוגיית מגדר אוששו רק בהקשר של אם-האב, ואילו לגבי אם-האם לא נמצא קשר מובהק בין עמדות מגדר שוויוניות ותפיסות מהותניות של האם ושל האב ובין סיוע של אם-האם. כלומר, התמיכה במודל אידיאולוגיית מגדר היא רק באשר להשפעה על המעורבות של אם-האב ולא על המעורבות של אם-האם שממילא מעורבת ברמה גבוהה.

הממצאים הקשורים למודל מערכות משפחה, מצביעים ששעות ההשגחה של האם ושל האב יחד, מגדילות את שביעות הרצון של האם מהנישואים. ייתכן שריבוי בשעות השגחה משותפות הן ביטוי לנישואים טובים, דהיינו האם שבעת-רצון באופן כללי מחיי הנישואים, ושעות ההשגחה המשותפות אינן הגורם לשביעות הרצון של האם מהנישואים. לעומת-זאת, האב שבע רצון ככל שחלקו בעבודות הבית קטן. כדי להבין את המשמעות של ממצא זה, יש להזכיר את מחקרן של דויטש ועמיתיה (Deutsch et al., 1993) המבחינות בין עבודות הבית ובין טיפול בילדים, כאשר הן בוחנות את מעורבות האב. ממחקרן מתברר שמעורבות האב בטיפול בילדים קשורה לתפיסה שוויונית של תפקידי המגדר, בעוד שמעורבותו בעבודות הבית קשורה לכוח הכלכלי ולמשאבים שיש לכל אחד מבני הזוג כדי להימנע מעבודות הבית. ייתכן אם כך שמידת המעורבות של האב בעבודות הבית משקפת את היתרון שיש לו על האם, הן במשאבים והן בכוח הכלכלי. כתוצאה מכך, שביעות רצונו של האב מהנישואים גדלה. מלבד זאת, המחקר לא מצביע על קשר בין שביעות הרצון של האב מהנישואים ובין מעורבות גבוהה יותר של האב בטיפול בילדים. ישנם גם מחקרים שלא מצאו קשר בין שביעות רצון מהנישואים ובין מידת המעורבות של ההורה בטיפול בילדים (Deutsch et al., 1993, Aldous et al., 1998).

באשר לעזרת הסבתות ולשביעות הרצון של בני הזוג מהנישואים, נמצאו הבדלים מהותיים בין ההורים. שביעות הרצון של האב מהנישואים גדלה ככול שמעורבותה של אם-האב בטיפול בילדים

ובעבודות הבית פוחתת, וככל שמספר הפעמים בשבוע ומספר השעות השבועיות שבהם מעורבת אם-האם פוחתים. כלומר, ככל ששתי הסבתות פחות מעורבות, – טוב יותר לאב בנישואים. ממצאים אלה לא תואמים את מודל מערכות משפחה, ולפיו קים קשר חיובי בין שביעות רצונו של האב מהנישואים ובין מעורבות הסבתות. בניגוד לאב, נמצא במחקר הנוכחי שהאם שבעת רצון מהנישואים כאשר אם-האב עוזרת מספר פעמים רב בשבוע, וכאשר אם-האם מסייעת בטיפול בילדים. בהיעדר סיבתיות, אפשר לראות זאת גם כך: ככל שהאם שבעת רצון מהנישואים, אם-האב מסייעת יותר (ולהפך – ככל שאם-האב מסייעת יותר, האם שבעת רצון מהנישואים). מעורבותה של אם-האב מצביעה שהאם חשה בנוח בנוכחות חמותה. הממצאים באשר לאימהות תומכים במודל מערכות משפחה, ולפיו ישנו קשר חיובי בין שביעות רצון האם מהנישואים ובין עזרת הסבתות בטיפול בילדים. על פי הספרות (Coltrane & Ishii-Kuntz, 1992; Greenstein, 1996; Sanchez & Thomson, 1997; Aldous et al., 1998) וגם על פי הממצאים במחקר זה, האב פחות מעורב בטיפול בילדים בהשוואה לאם – עבור האב עזרת הסבתות באה על חשבון שעות הזוגיות, ואילו לאם עזרת הסבתות מהווה תמיכה המשפרת את שביעות רצונה מהזוגיות.

ממצא נוסף שכדאי לתת עליו את הדעת, מתייחס להשפעה של עזרה כספית על האם. האם שבעת רצון מעזרת אם-האם בכל מדדי הסיוע, מלבד הסיוע הכספי. כלומר, האם אינה שבעת רצון מהנישואים כאשר אימה מסייעת כספית. ממצא דומה התקבל ביחס לאם-האב. האם שבעת-רצון מעזרתה של אם-האב (חמותה) בכל מדדי הסיוע, מלבד הסיוע הכספי והפעילות הרגשית-חברתית. על סמך ממצאים קודמים המצביעים על קשר שלילי בין הכנסה גבוהה של האם ושל האב ובין הסיוע כספי של הסבתות, ושעזרה כספית של אם-האב קשורה למעורבות נמוכה של האב במדד הרגשי חברתי, אפשר להניח שהסיוע הכספי של הסבתות מצביע על בעיות כלכליות המשפיעות על טיב היחסים בין בני הזוג ואשר אולי בעטיים האב פחות מעורב בטיפול בילדיו.

אצל האב, שלא כמו אצל האם, הסיוע הכספי שנותנות אם-האם ואם-האב, אינו מהווה מדד לטיב היחסים בין בני הזוג. האב שבע רצון מעזרת אם-האם בטיפול בילדים, בפעילות הרגשית-חברתית שלה עם הילד ובעזרה הכספית שהיא נותנת. כמו כן, הוא שבע רצון מכמות וממתדירות העזרה של אימו ומהעזרה הכספית שהיא נותנת.

הגורמים המשפיעים על חלוקת התפקידים בין בני הזוג שנמצאו במחקר זה הם: שעות העבודה של האם, מספר הילדים, גיל הילד הצעיר; השעות שהאב נמצא בבית ולא עובד, היחס בין ההכנסות של בני הזוג וגובה ההכנסה של האישה. הממצאים מצביעים שככל שהאם עובדת שעות רבות יותר, גדלה כמות השעות שהילד נמצא בהשגחה של גורם חיצוני, גדלה מעורבותו של האב בטיפול היום-יומי בילדים וגם

במדד הכולל. מכאן שאצל אם קרייריסטית מספר השעות שבהם הילדים נמצאים בטיפול של אדם זר או של הבעל רבות יותר.

ככל שיש במשפחה יותר ילדים, ההזדקקות להשגחת אדם אחר קטנה, וכדאי כלכלית לאחד ההורים להישאר בבית ולהשגיח על הילדים. לעומת-זאת, ככל שמספר הילדים במשפחה גדול יותר, הוא מצריך יותר שעות השגחה של אב ויותר עבודות בית של האם, בדומה למצב במשפחה המסורתית. מספר ילדים רב במשפחה מגדיל את מספר השעות ששבן האם בבית ולא עובדת כאשר האב עובד, ואת מספר השעות שבהן האב בבית ולא עובד כאשר האם עובדת. המשמעות היא שככל שיש יותר ילדים במשפחה, האב גם עובד יותר שעות כדי לפרנס את המשפחה, וגם מפנה יותר שעות פנאי מזמנו לטובת הילדים.

במחקר נמצא קשר בין גיל הילד הצעיר ובין: יותר שעות השגחת אב, יותר מעורבות של האב בעבודות בית ופחות מעורבות של האב בטיפול הרגשי-חברתי של הילד. ההסבר לכך הוא שטיפול בתינוק מאופיין במינון גבוה של טיפול יום-יומי כמו החלפה, רחצה, האכלה והשכבה לישון, ובפחות טיפול רגשי-חברתי כפי שבא לביטוי בשאלון (מתכנן פעילויות חברתיות, עוזר לפתור בעיות רגשיות וחברתיות, עוזר עם שיעורי בית, מקריא סיפור).

קיימת א-סימטריה בהשפעה של יכולת ההשתכרות. כאשר שכר האם גבוה – האב מפנה זמן ומעורב בטיפול היום-יומי בילדים, אך האם לא מפחיתה מאחריותה על הילדים. לעומת זאת, כששכר האב גבוה – הוא מפחית מאחריותו על הילדים, והאם ממשיכה בטיפול היום-יומי בהם. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הטענה הפמיניסטית של אוקין (Okin, 1989), ולפיה המהפכה בתא המשפחתי עדיין לא קרתה. לא התחולל שינוי מהותי, וחלוקת התפקידים נשארה כשהייתה. האחריות על גידול הילדים מוטלת על האם, וההנחה שלכל גבר עובד יש אישה המגדלת את הילדים, עדיין תקפה.

היחס בין הכנסת האישה להכנסת הבעל מצביע שכאשר שכר האב גבוה – האם תופסת את מקומה המסורתי בבית, וכאשר שכר האם גבוה, נדרש סיוע של אדם אחר בטיפול בילדים, אך גם מעורבותו של האב בטיפול היום-יומי ובמדד הכולל גדלה.

בניגוד לממצאי הספרות, הממצאים במחקר זה מצביעים שהשכלת האם אינה קשורה למעורבות גבוהה יותר של האב במדדי הטיפול. יותר מכך, השכלת האם קשורה ליותר שעות השגחת אם ולמספר שעות רב יותר שהאם משקיעה בעבודות הבית. ייתכן שממצאים אלה נובעים מכך שמדובר באימהות הנמצאות בבית בחופשה שלאחר לידה, וכתוצאה מכך עיקר ההשגחה על הילדים ועבודות הבית מוטלות עליהן. יחד עם זאת, החיים כיום מאופיינים בתהליך של מעבר מעבודות מחוץ לבית לעבודות בתוך הבית, המאפשרות עבודה תוך כדי השגחה על הילדים. ככל שלאב השכלה גבוהה יותר – האם נוטלת את האחריות העיקרית על הילדים, והאב ממלא את התפקיד הרגשי-חברתי של הילדים.

לסיכום, המחקר הנוכחי, בדומה לספרות המחקרית, מצביע שבתא המשפחתי לא חל שינוי מהותי. עדיין גברים מעורבים פחות בעבודות הבית וטיפול בילדים מאשר נשותיהן (Coltrane & Ishii-Kuntz, 1998; Aldous et al., 1998; Sanchez & Thomson, 1997; Greenstein, 1996; 1992), ולאם תפקיד עיקרי בגידול הילדים והאחריות לטיפולם מוטלת עליה (יזרעאלי, 1997; שפירא-ברמן ורבין, 2002; Brines, 2000; Coltrane, 1994). יותר מכך, כאשר בוחנים את מעורבות הסבתות (אם-האב ואם-האם) בהקשר של חלוקת התפקידים במשפחה, מתברר כי מעורבות הסבתות קשורה למעורבות פחותה של האב בטיפול בילדיו, אך לא למעורבות פחותה של האם. ממצא זה מוביל למסקנה כי מעורבותן של הסבתות תורמת לשימור תפקידי מגדר מסורתיים במשפחה, או לחילופין שהסבתא משקפת חלוקת תפקידים מסורתית.

5.1 תרומת המחקר ומגבלותיו

תרומתו של המחקר הנוכחי היא בהוספת הסבתות כמשתנה בעל השפעה על חלוקת תפקידים במשפחה ועל מעורבות האבות במטלות הקשורות לגידול ילדים. כדי לבדוק את השפעת הסבתות, חוברו שאלונים המתייחסים למעורבות הסבתות במדדי זמן ומטלות, ושאלון שבדק את שביעות הרצון של ההורים ממעורבותן. המחקר מעלה קשרים רבים שניתן למצוא בהם רעיונות למחקרי המשך על סבים ועל סבתות כמו: המשמעות הכלכלית של סיוע הסבתות, ההבדל בין אם-האם לאם-האב, מקומם של הסבים וחלוקת התפקידים במשפחות שבהן אין סיוע של סבים/סבתות.

אחת מנקודת החולשה של המחקר היא גודל המדגם – 104 נבדקים (52 זוגות), אשר בעטיו נוצר קושי

בניתוח הסטטיסטי ובהסקת המסקנות. אחת הסיבות למדגם המצומצם הייתה שהשאלון היה ארוך ומייגע עבור לא מעט זוגות. עובדה זו השפיעה על האפשרות להשיג זוגות המוכנים למלא את השאלון. השאלון כלל תת-שאלונים רבים הבוחנים משתנים שונים, ובסופו של דבר נעשה שימוש רק בחלקם, והוחלט לוותר על ההשפעות של הסבים.

מגבלה אחרת של המחקר נובעת מהרכב האוכלוסייה במדגם: אוכלוסייה שרובה מהמעמד הבינוני, כולם גרים במרכז, רובה משכילים ומשתכרים מעל לשכר הממוצע במשק. המדגם מוטה ואינו מייצג, ולכן אין אפשרות להכליל את המסקנות העולות ממנו על כלל האוכלוסייה. ייתכן שהכללת זוגות ממעמד סוציו-אקונומי נמוך, היה מניב תוצאות שונות.

המחקר התמקד במעורבות האב בטיפול בילד הצעיר ביותר במשפחה, ואין התייחסות בכלי המחקר למצב שבו האם ממוקדת בטיפול בילד הצעיר ביותר, ואילו האב מעורב וממוקד בטיפול בילדים הגדולים יותר. כמו כן, המחקר אינו מתייחס למצבים שבהם האב אמנם אינו מחליף חיתולים או מאכיל, אך כן

מטפל בצרכים הרגשיים-חברתיים של ילדיו האחרים. ישנם מקרים שבהם מעורבותו של האב מוקטנת, ואף אינה באה לביטוי במחקר זה.

מגבלת מחקר אחרונה נובעת מעצם היותו מחקר מתאמי המטפל במספר רב של משתנים וביחסים ביניהם. תוצאות המחקר מצביעות רק על קשרים בין משתנים, ואינו מספק סיבות וגורמים לתופעות הנצפות. כדי להסיק מסקנות על תופעות, יש לבצע מחקר המשך שיוכיח קשר סיבתי בין המשתנים.

ביבליוגרפיה

- גונט, ר. (2006). "אבא בבית? גורמים הקובעים מעורבות אבות בטיפול בילדים". *מגמות*, 55, 103-120.
- זרעאלי, ד. (1997). "משפחה ועבודה בחברה הישראלית – תרבות מדיניות ונשים במשפחות שבהן שני מפרנסים בישראל". עמ' 80-107. בתוך ר' ולר ור' כהן (עורכות). *משפחה ודעת מבט עכשווי על המשפחה*. ירושלים: משרד החינוך.
- כצנלסון, ע. (2004). "הכל נשאר במשפחה". עמ' 43-65. בתוך כצנלסון, *הורים וילדים ומה שביניהם*. רמת גן: 1998.
- כצנלסון, ע. ועמירם, ר. (2009). *סבתאות עכשיו*. אור יהודה: כנרת זמורה-ביתן.
- לבנשטיין, א. (2004). "יחסים בין-דוריים במסגרת המשפחה המזדקנת". עמ' 29-640. בתוך א. רוזין (עורך), *הזדקנות וזקנה בישראל*. ירושלים: הוצאת אשל.
- מלאך-פינס, א. (1989). *הלהטוטנית*. תל-אביב: עם עובד.
- פוגל-ביזיאוי, ס. (1999). "משפחות בישראל - בין משפחתיות לפוסט-מודרניות". עמ' 107-166. בתוך ד' זרעאלי, א' פרידמן, ה' דהאן-כלב, ח' הרצוג, מ' חסן, ח' נוה וס' פוגל-ביזיאוי (עורכות), *מין מגדר פוליטיקה*. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- רבין, ק. וזאב, א. (2003). "הבדלים תרבותיים בתפיסת שוויוניות בזוגיות". בתוך *משפחה ודעת*, ב, 55-65.
- שפירא-ברמן, ע. וקליר, ר. (2002). "אסרטיביות כמשאב אישי של נשים בדרך למימוש נישואין שוויוניים והוגנים", *חברה ורווחה* כב (4), 518-503.
- שריפט, ר. (1982). "נישואין – אופציה או מלכוד". עמ' 94 – 108 בתוך ד. זרעאלי (עורכת), *נשים במלכוד*. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- Aldous, J. (1995). New views on the family life of the elderly and near elderly. *Journal of Marriage and the Family*, 49: 227-234.
- Aldous, J., Mulligan, G. M., & Bjarnason, T. (1998). Fathering over time: What makes the difference? *Journal of Marriage and the Family*, 60: 809-820.
- Amato, P. R. (1994). Father-Child Relations, Mother-Child Relations, and Offspring Psychological Well-Being in Early Adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 56 (4): 1031-1042
- Attias-Donfut, C. and Segalen, M. (2002). The Construction of Grandparenthood. *Current Sociology*, 50(2): 281-294.
- Barnett, R. C., & Shen, Y. (1997). Gender, high and low schedule control housework task, and psychological distress: A study of dual-earner couples. *Journal of Family Issues*, 18: 403-428.
- Baydar, N. & Brooks-Gunn, J. (1998). Profiles of Grandmothers Who Help Care for Their Grandchildren in the United States. *Family Relations*, 47(4): 385-393.
- Becker, G.S. (1981). *A treatise on the family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M., & Volling, B. (1991). Patterns of Marital Change and Parent-Child Interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 53(2): 487.

Biese, (2004). The helping and the helpful grandmother – the role of maternal and paternal grandmothers in child mortality in the 17th and 18th century population of French Settlers in Quebec, Canada. MPIDR (Max-Planck-Institute for demographic research – Germany). Working paper. September 2004.

Brines, J. (1994). Economic Dependency, Gender, and the Division of Labor at Home. *The American Journal of Sociology*, 100 (3): 652-688.

Budini-Gattai, F., & Musatti, T. (1999). Grandmothers' Involvement in Grandchildren's Care: Attitudes, Feelings, and Emotions. *Family Relations*, 48(1): 35-42.

Casper, L.M. & O'Connell, M. (1998). Work, Income, the Economy, and Married Fathers as Child-Care Providers. *Demography*, 35(2): 243-250.

Cherlin, A.J., & Furstenberg, F.F. (1986). The new American grandparent: A place in the family, a life apart. New York: Basic books.

Coltrane, S., & Ishii-Kuntz, M. (1992). Men's Housework: A Life Course Perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 54(1): 43-57.

Coltrane, S. (2000). Research on Household Labor: Modeling and Measuring the Social Embeddedness of Routine Family Work. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4): 1208-1233.

Cotterill, P. (1992). "But for Freedom, You See, not to be a Babyminder": Women's Attitudes towards Grandmother Care. *Sociology*, 26(4): 603-618.

Coverman, S. (1985). Explaining husbands' participation in domestic labor. *Sociological Quarterly*, 26: 81-97.

Deutsch, F. M., Lussier, J. B., & Servis, L. J. (1993). Husbands at home: Predictors of paternal participation in child care and housework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65: 1154-1166.

Fischer, L.R. 1981. Transitions in the Mother-Daughter Relationship. *Journal of Marriage and the Family*, 43(3): 613-622

Fischer, L.R. 1983. Mothers and Mothers-in-law. *Journal of Marriage and the Family*, 45: 187-192.

Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1993). Enrich marital satisfaction scale: A brief research clinical tool. *Journal of Family Psychology*, 7: 176-185.

Gaunt, R. (2006). Biological Essentialism, Gender Ideologies, and Role Attitudes: What Determines Parents' Involvement in Child Care. *Sex Roles*, 55: 523-533.

Glass, J. (1998). Gender Liberation, Economic Squeeze, or Fear of Strangers: Why Fathers Provide Infant Care in Dual-Earner Families. *Journal of Marriage and Family*, 60(4): 821-834.

- Greenstein, T. N. (1996). Husbands' Participation in Domestic Labor: Interactive Effects of Wives' and Husbands' Gender Ideologies. *Journal of Marriage and the Family*, 58(3): 585-595.
- Hank, K. & Buber, I. (2008). Grandparents Caring for their Grandchildren: Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues*, 30: 53. originally published online Aug 4, 2008.
- Kaufman, G., & Elder, G. H. (2003). Grandparenting and age identity. *Journal of Aging Studies*, 17: 269-282.
- Kitzinger, S. (1980). *Women as mothers*. Britain: Fontana.
- Marsiglio, W. (1991) Paternal Engagement Activities with Minor Children. *Journal of Marriage and Family*, 53(4): 973-986.
- Parke, R. D. (1996). *Fatherhood. The Developing Child Series*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Okin, S. M. (1989). *Gender, Justice and the Family*. New York: Basic books. Introduction and conclusions, Pp. 3-24, 170-186.
- Perry-Jenkins, M. & Folk, K. (1994). Class, Couples, and Conflict: Effects of the Division of Labor on Assessments of Marriage in Dual-Earner Families. *Journal of Marriage and Family*, 56(1): 165-180.
- Presser, H. B. (1989). Some Economic Complexities of Child Care Provided by Grandmothers. *Journal of Marriage and the Family*, 51(3): 581-591.
- Presser, H. B. (1994). Employment schedules among dual-earner spouses and the division of household labor by gender. *American Sociological Review*, 59: 348-364
- Pruchno, R. (1995). *Grandparents in American Society: Review of recent Literature*. Bethesda, MD: National Institute of Aging.
- Robertson, J. F. (1977). Grandmotherhood: A Study of role conceptions. *Marriage and the Family*, 39(1): 165-174.
- Sanchez, L. (1994). Gender, labor allocations, and the psychology of entitlement in the home. *Social Forces*, 73: 533-553.
- Sanchez, L. & Thomson, E. (1997). Becoming Mothers and Fathers: Parenthood, Gender, and the Division of Labor. *Gender and Society*, 11(6): 747-772.
- South, S. J., & Spitze, G. D. (1994). Housework in marital and non-marital households. *American Sociological Review*, 59: 327-347.
- Thomas, J. L. (1990). The grandparent role: A double bind. *International Journal of Aging and Human Development*, 31: 169-177.

Volling, B. L., & Belsky, J. (1991). Multiple determinants of father involvement during infancy in dual-earner and single-earner families. *Journal of Marriage and Family*, 53(2), 461-474.

Werner, P., Lowenstein, A., & Katz, R. (1998). The meaning of grandparenthood: A critical review and research agenda. *Aging: Clinical and Experimental Research*, 10(6): 431-439.

Williams, G. C. (1957). Pleiotropy, natural selection, and the evolution of senescence. *Evolution*, 11: 398-411.

לשימוש משרדי				

שאלון לאם

מרואיינת יקרה,
 השאלון שלפניך פותח במסגרת פרויקט מחקרי הנערך באוניברסיטת בר-אילן, בנושא הורות וסבתאות.
השאלון הוא אנונימי, ותשובותיך ינותחו ביחד עם תשובותיהן של מרואיינות רבות אחרות, ללא ציון זהותך.
 תשובותיך חשובות לנו מאד. אנא, **השתדלי להשיב בכנות על כל השאלות**.

תודה על שיתוף הפעולה,
 צוות המחקר

הטיפול בילדך (הצעיר ביותר)

השאלות שבעמודים הבאים עוסקות בילדך ובתפקידך כאם. **אם יש לך יותר מילד אחד, אנא התייחס ב**תשובותיך תמיד לילד/ה הצעיר/ה ביותר במשפחה. על-מנת להימנע מסרבול, השאלות מתייחסות לילד בלשון זכר, אולם מובן כי הכוונה היא לבנים ולבנות במידה שווה.

1. בשבוע רגיל, כמה **שעות** הילד (הצעיר במשפחה) **נמצא בהשגחת אדם אחר**? _____
 (כמו מטפלת, משפחתון, גן, בית-ספר, בייביסיטר)
2. בשבוע רגיל, כמה שעות **את** נמצאת עם הילד/ים לבד, בלי בעלך (בשעות שהם ערים)? _____
3. בשבוע רגיל, כמה שעות **בעלך** נמצא עם הילד/ים לבד, בלעדיך (בשעות שהם ערים)? _____
4. כמה שעות בשבוע רגיל **שניכם** נמצאים עם הילד/ים **ביחד** (בשעות שהם ערים)? _____
5. בשבוע רגיל, כמה שעות בשבוע **את** מקדישה לעבודות בית? _____
6. בשבוע רגיל, כמה שעות בשבוע **בעלך** מקדיש לעבודות בית? _____

בחלוקת התפקידים בינך לבינך בעלך, מי מכם הוא זה שעוסק בכל אחת מהפעילויות הבאות:

[אם הפעילות אינה רלוונטית לגילו של ילדך, סמני 8. אם עוסק בה בעיקר אדם אחר – מטפלת, גננת, סבתא וכדומה

– סמני 9]

כבר או עדיין) לא רלוונטי לי ילד שלי	מישהו אחר (מטפלת/ סבתא/ עוזרת)	כמעט תמיד אני	אני יותר	שנינו במידה שווה	בעלי יותר	כמעט תמיד בעלי מי עושה מה?	
8	9	1	2	3	4	5	מבשל	1.
8	9	1	2	3	4	5	מנקה	2.
8	9	1	2	3	4	5	עורך קניות	3.
8	9	1	2	3	4	5	מכבס	4.
8	9	1	2	3	4	5	מגיש לילד אוכל או מאכיל אותו	5.
8	9	1	2	3	4	5	מחליף לו חיתולים	6.
8	9	1	2	3	4	5	מלביש אותו / דואג שיתלבש	7.
8	9	1	2	3	4	5	רוחץ אותו / דואג שיתרחץ	8.
8	9	1	2	3	4	5	משכיב אותו לישון	9.
8	9	1	2	3	4	5	קם אליו בלילה	10.
8	9	1	2	3	4	5	מארגן אותו בבוקר	11.
8	9	1	2	3	4	5	מסדר אחריו	12.
8	9	1	2	3	4	5	מרגיע	13.
8	9	1	2	3	4	5	משחק / מקריא סיפור	14.
8	9	1	2	3	4	5	נענה לבקשות או לדרישה לתשומת לב	15.
8	9	1	2	3	4	5	עוזר לפתור בעיות רגשיות או חברתיות	16.
8	9	1	2	3	4	5	עוזר עם שיעורי הבית	17.
8	9	1	2	3	4	5	מציב גבולות / דואג למשמעת	18.
8	9	1	2	3	4	5	לוקח אותו לטייל או לפעילויות	19.
8	9	1	2	3	4	5	משגיח בסיטואציות חברתיות	20.
8	9	1	2	3	4	5	מתכנן / קובע פעילויות או מפגשים עם חברים	21.
8	9	1	2	3	4	5	מכין את התיק לפני שיוצאים מהבית	22.
8	9	1	2	3	4	5	קונה לו בגדים	23.
8	9	1	2	3	4	5	נמצא בקשר עם צוות הגן / ביה"ס	24.
8	9	1	2	3	4	5	נשאר איתו בבית כשהוא חולה	25.
8	9	1	2	3	4	5	דואג לארגן ביביסיטר (או סבתא..) כשצריך	26.
8	9	1	2	3	4	5	לוקח אותו לרופא או לרופא שיניים	27.
8	9	1	2	3	4	5	בוחר מטפלת/משפחתון/גן/בי"ס	28.
8	9	1	2	3	4	5	דואג	29.
8	9	1	2	3	4	5	מקבל החלטות	30.

שאלון בנושא יחסי הזוגיות

1. עד כמה את מקבלת את תכונות האופי וההתנהגות של בעלך?

מאד מרוצה מרוב התכונות	1	2	3	4	5	6	7	מאד לא מרוצה מרוב התכונות
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

2. עד כמה את ובעלך יכולים לשוחח ביניכם על רגשותיכם וחוויותיכם?

משתפים זה את זה בכל דבר	1	2	3	4	5	6	7	לא מדברים בינינו על רגשות וחוויות
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-----------------------------------

3. כאשר יש בעיות, או כשצריך לקבל החלטות....

אנחנו תמיד מגיעים להחלטה משותפת	1	2	3	4	5	6	7	אנחנו לא מצליחים לגשר על חילוקי
---------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------------

4. באיזו מידה יש ביניכם הסכמה על הוצאות כספיות וניהול העניינים הכלכליים של המשפחה?

קימת הסכמה מלאה	1	2	3	4	5	6	7	אין הסכמה, חילוקי דעות מרובים
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------

5. באיזו מידה אתם נהנים מסוגי פעילויות או בילויים דומים?

אנחנו נהנים מאותן פעילויות ובילויים	1	2	3	4	5	6	7	לכל אחד מאיתנו פעילויות ובילויים
-------------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------------------

6. באיזו מידה יש לכם השקפות דומות ביחס לגידול ילדים?

השקפותינו דומות	1	2	3	4	5	6	7	יש לנו השקפות שונות מאד
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------

7. באיזו מידה יש ביניכם הסכמה על מידת הקשר עם משפחותיכם (הורים, אחים) ועל צורת הקשר איתם?

קימת הסכמה מלאה	1	2	3	4	5	6	7	אין הסכמה, חילוקי דעות מרובים
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------

8. באיזו מידה את שבעת רצון מחלוקת התפקידים ביניכם וממה שכל אחד מכם צריך לעשות ועושה?

מאד שבעת רצון	1	2	3	4	5	6	7	מאד לא שבעת רצון
---------------	---	---	---	---	---	---	---	------------------

9. באיזו מידה אתם יכולים לסמוך אחד על השני ולתת אמון זה בזה?

יכולים לסמוך אחד על השני, יש אמון מלא	1	2	3	4	5	6	7	לא סומכים אחד על השני, אין אמון
---------------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------------

10. באופן כללי, עד כמה את מרוצה מחיי הנישואים שלך?

מאד מרוצה	1	2	3	4	5	6	7	מאד לא מרוצה
-----------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

שאלון בנושא עזרה מאמא שלך

1. האם היא בריאה ומתפקדת? כן/לא
2. באיזו שנה היא נולדה? _____
3. כמה שעות בשבוע היא עובדת? _____
4. כמה זמן לוקח לה להגיע מביתה אליכם? _____
5. האם אמך מסייעת באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
6. כמה פעמים בשבוע ממוצע אמך עוזרת לכם? _____
7. כמה שעות בשבוע ממוצע אמך עוזרת לכם? _____
8. אם אמך מסייעת באופן לא קבוע, באיזה נסיבות היא מסייעת? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לך לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנה פרטי: _____
9. האם היא מסייעת בטיפול בילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהיא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?
 1. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
 2. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
 3. ביחד עם בעלי / במקביל אליו - _____ שעות בשבוע
10. האם הילד/ים באים אליה, או שהיא באה אליכם?
 1. היא באה אלינו
 2. הילד/ים נמצאים אצלה
 3. היא נמצאת איתם במקום אחר

באיזו מידה אמך מסייעת בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	הכנת אוכל	1.	
1	2	3	4	5	הוצאת הילד/ים מהגן	2.	
1	2	3	4	5	לוקחת את הילדים לחוגים	3.	
1	2	3	4	5	החלפת חיתול, רחצה האכלה	4.	
1	2	3	4	5	עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	5.	
1	2	3	4	5	עריכת קניות	6.	
1	2	3	4	5	עזרה כספית	7.	
1	2	3	4	5	בייביסיטר	8.	
1	2	3	4	5	סיפור / משחק	9.	
1	2	3	4	5	לוקחת לפעילויות	10.	

עד כמה את מרוצה מהעזרה מאמך?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	אני מרוצה מעזרתה	1.	
1	2	3	4	5	אני מרגישה נוח לבקש את עזרתה	2.	
1	2	3	4	5	אני מרוצה מהגישה שלה לילדים	3.	
1	2	3	4	5	הייתי רוצה שהיא תעזור יותר	4.	
1	2	3	4	5	אני מרגישה שהיא מבקרת אותנו כהורים	5.	

שאלון בנושא עזרה מאבא שלך

1. האם הוא בריא ומתפקד? כן/לא [אם לא – דלגי לעמוד הבא]
2. באיזו שנה הוא נולד? _____
3. כמה שעות בשבוע הוא עובד? _____
4. כמה זמן לוקח לו להגיע מביתו אליכם? _____
5. האם אביך מסייע באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
6. כמה פעמים בשבוע ממוצע אביך עוזר לכם? _____
7. כמה שעות בשבוע ממוצע אביך עוזר לכם? _____
8. אם אביך מסייע באופן לא קבוע, באיזה נסיבות הוא מסייע? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לך לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנה פרטי: _____
9. האם הוא נמצא עם הילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהוא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?

1. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
2. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
3. ביחד עם בעלי / במקביל אליו - _____ שעות בשבוע
10. האם הילד/ים באים אליו, או שהוא בא אליכם?

1. הוא בא אלינו
2. הילד/ים נמצאים אצלו
3. הוא נמצא איתם במקום אחר

באיזו מידה אביך מסייע בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5		1. הכנת אוכל	
1	2	3	4	5		2. הוצאת הילד/ים מהגן	
1	2	3	4	5		3. לוקח את הילדים לחוגים	
1	2	3	4	5		4. החלפת חיתול, רחצה האכלה	
1	2	3	4	5		5. עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	
1	2	3	4	5		6. עריכת קניות	
1	2	3	4	5		7. עזרה כספית	
1	2	3	4	5		8. בייביסיטר	
1	2	3	4	5		9. סיפור / משחק	
1	2	3	4	5		10. לוקח לפעילויות	

עד כמה את מרוצה מהעזרה מאביך?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5		1. אני מרוצה מעזרתו	
1	2	3	4	5		2. אני מרגישה נוח לבקש את עזרתו	
1	2	3	4	5		3. אני מרוצה מהגישה שלו לילדים	
1	2	3	4	5		4. הייתי רוצה שהוא יעזור יותר	
1	2	3	4	5		5. אני מרגישה שהוא מבקר אותנו כהורים	

שאלון בנושא עזרה מאמא של בעלך

1. האם היא בריאה ומתפקדת? כן/לא
2. באיזו שנה היא נולדה? _____
3. כמה שעות בשבוע היא עובדת? _____
4. כמה זמן לוקח לה להגיע מביתה אליכם? _____
5. האם אמו של בעלך מסייעת באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
6. כמה פעמים בשבוע ממוצע אמו עוזרת לכם? _____
7. כמה שעות בשבוע ממוצע אמו עוזרת לכם? _____
8. אם אמו מסייעת באופן לא קבוע, באיזה נסיבות היא מסייעת? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לך לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנה פרטי: _____
9. האם היא נמצאת עם הילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהיא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?
 1. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
 2. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
 3. ביחד עם בעלי / במקביל אליו - _____ שעות בשבוע
10. האם הילד/ים באים אליה, או שהיא באה אליכם?
 1. היא באה אלינו
 2. הילד/ים נמצאים אצלה
 3. היא נמצאת איתם במקום אחר

באיזו מידה אמו של בעלך מסייעת בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	הכנת אוכל	1.	
1	2	3	4	5	הוצאת הילד/ים מהגן	2.	
1	2	3	4	5	לוקחת את הילדים לחוגים	3.	
1	2	3	4	5	החלפת חיתול, רחצה האכלה	4.	
1	2	3	4	5	עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	5.	
1	2	3	4	5	עריכת קניות	6.	
1	2	3	4	5	עזרה כספית	7.	
1	2	3	4	5	בייביסיטר	8.	
1	2	3	4	5	סיפור / משחק	9.	
1	2	3	4	5	לוקחת לפעילויות	10.	

עד כמה את מרוצה מהעזרה מאמו של בעלך?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	אני מרוצה מעזרתה	1.	
1	2	3	4	5	אני מרגישה נוח לבקש את עזרתה	2.	
1	2	3	4	5	אני מרוצה מהגישה שלה לילדים	3.	
1	2	3	4	5	הייתי רוצה שהיא תעזור יותר	4.	
1	2	3	4	5	אני מרגישה שהיא מבקרת אותנו כהורים	5.	

שאלון בנושא עזרה מאבא של בעלך

1. האם הוא בריא ומתפקד? כן/לא [אם לא – דלגי לעמוד הבא]
2. באיזו שנה הוא נולד? _____
3. כמה שעות בשבוע הוא עובד? _____
4. כמה זמן לוקח לו להגיע מביתו אליכם? _____
5. האם אביו של בעלך מסייע באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
6. כמה פעמים בשבוע ממוצע אביו עוזר לכם? _____
7. כמה שעות בשבוע ממוצע אביו עוזר לכם? _____
8. אם אביו מסייע באופן לא קבוע, באיזה נסיבות הוא מסייע: (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לך לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנה פרטי: _____
9. האם הוא נמצא עם הילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהוא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?
 1. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
 2. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
 3. ביחד עם בעלי / במקביל אליו - _____ שעות בשבוע
10. האם הילד/ים באים אליו, או שהוא בא אליכם?
 1. הוא בא אלינו
 2. הילד/ים נמצאים אצלו
 3. הוא נמצא איתם במקום אחר

באיזו מידה אביו של בעלך מסייע בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5		11. הכנת אוכל	
1	2	3	4	5		12. הוצאת הילד/ים מהגן	
1	2	3	4	5		13. לוקח את הילדים לחוגים	
1	2	3	4	5		14. החלפת חיתול, רחצה האכלה	
1	2	3	4	5		15. עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	
1	2	3	4	5		16. עריכת קניות	
1	2	3	4	5		17. עזרה כספית	
1	2	3	4	5		18. בייביסיטר	
1	2	3	4	5		19. סיפור / משחק	
1	2	3	4	5		20. לוקח לפעילויות	

עד כמה את מרוצה מהעזרה מאביו של בעלך?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5		6. אני מרוצה מעזרתו	
1	2	3	4	5		7. אני מרגישה נוח לבקש את עזרתו	
1	2	3	4	5		8. אני מרוצה מהגישה שלו לילדים	
1	2	3	4	5		9. הייתי רוצה שהוא יעזור יותר	
1	2	3	4	5		10. אני מרגישה שהוא מבקר אותנו כהורים	

1. האם הוריך עוזרים לכם כשהם ביחד, או כל אחד לחוד?

1. שניהם ביחד
2. לפעמים ביחד ולפעמים לחוד
3. כל אחד לחוד

2. האם הוריו של בעלך עוזרים לכם כשהם ביחד, או כל אחד לחוד?

1. שניהם ביחד
2. לפעמים ביחד ולפעמים לחוד
3. כל אחד לחוד

באיזו מידה את מסכימה עם כל אחד מהמשפטים הבאים?

מאד לא מסכימה	לא מסכימה	מתלבטת	מסכימה	מאד מסכימה	
1	2	3	4	5	1. כששני בני הזוג עובדים, ראוי שהם יחלקו ביניהם את עבודות
1	2	3	4	5	2. הכי טוב שנשים ידאגו לבית ולילדים, וגברים ידאגו לפרנסה
1	2	3	4	5	3. נישואים הם שותפות שבה בני הזוג צריכים לחלוק ביניהם את האחריות לפרנסת המשפחה
1	2	3	4	5	4. אלא אם כן זה ממש הכרחי, אמהות לתינוקות לא צריכות לעבוד מחוץ לבית
1	2	3	4	5	5. בדרך-כלל עדיף שגבר יעמוד בראש מחלקה שעובדים בה גברים ונשים
1	2	3	4	5	6. אמהות הן באופן אינסטינקטיבי מטפלות טובות יותר מאבות
1	2	3	4	5	7. אם הם רק רוצים, גברים מסוגלים לטפל בילדים ממש כמו נשים
1	2	3	4	5	8. כשזה נוגע לטיפול בילדים, אבות צריכים ללמוד את מה שלאמהות בא באופן טבעי
1	2	3	4	5	9. אמהות הן באופן טבעי רגישות יותר לצרכי הילד מאשר אבות
1	2	3	4	5	10. אין הבדל בין גברים לנשים מבחינת יכולתם לטפל בילדים
1	2	3	4	5	11. האינטואיציה האימהית מאפשרת לאמהות לדעת מה הילד צריך
1	2	3	4	5	12. גברים יכולים לדאוג לצרכים הרגשיים של ילדים באותה מידה כמו נשים

שאלות רקע

1. כמה שעות בסך-הכל בשבוע רגיל את עובדת? _____ שעות
(כולל זמן הנסיעה לעבודה ובחזרה, ושעות שאת עובדת מהבית)

2. כמה שעות בסך-הכל בשבוע רגיל בעלך עובד? _____ שעות
(כולל זמן הנסיעה לעבודה ובחזרה, ושעות שהוא עובד מהבית)

3. כמה שעות בשבוע את בבית (לא עובדת) באותו זמן שבו בעלך עובד? _____ שעות

4. כמה שעות בשבוע בעלך בבית (לא עובד) באותו זמן שבו את עובדת? _____ שעות

5. באיזו מידה העבודה שלך חשובה בעיניך, בהשוואה לעבודה של בעלך?

1. העבודה של בעלי הרבה יותר חשובה
2. העבודה של בעלי קצת יותר חשובה
3. העבודות של שנינו חשובות באותה מידה
4. העבודה שלי קצת יותר חשובה
5. העבודה שלי הרבה יותר חשובה

6. באיזו שנה נולדת? _____

7. כמה שנים אתם נשואים? _____

8. כמה ילדים יש לכם? _____

גיל הילד/ה הראשון : גיל הילד/ה השני : גיל הילד/ה השלישי : גיל הילד/ה הרביעי : הילד/ה חמישי :

מין : בת / בן	מין : בת / בן	מין : בת / בן	מין : בת / בן	מין : בת / בן
1. באיזו ארץ נולד אביך? 1. ישראל	2. אסיה / אפריקה	3. אירופה / אמריקה	4. חבר העמים	
2. באיזו ארץ נולדה אמך? 1. ישראל	2. אסיה / אפריקה	3. אירופה / אמריקה	4. חבר העמים	
3. האם את – 1. חילונית	2. מסורתית	3. דתית	4. חרדית	

4. מהי השכלתך? (כמה שנים למדת)

1. יסודית (עד 8 שנות לימוד)
2. תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד)
3. תיכונית מלאה (12 שנות לימוד)
4. על-תיכונית (13-14 שנות לימוד)
5. אקדמאית (15 שנות לימוד ומעלה)

5. מהי בערך הכנסתך החודשית (ברוטו)?

1. פחות מ-5000 ₪ ברוטו
2. 5000-7000 ₪ ברוטו
3. 7000-10000 ₪ ברוטו
4. 10000-12000 ₪ ברוטו
5. 12000-15000 ₪ ברוטו
6. 15000-20000 ₪ ברוטו
7. מעל 20000 ₪ ברוטו

6. מה היחס בין ההכנסה שלך להכנסה של בעלך?

1. ההכנסה שלו הרבה יותר גבוהה
2. ההכנסה שלו קצת יותר גבוהה
3. ההכנסות שלנו בערך שוות
4. ההכנסה שלי קצת יותר גבוהה
5. ההכנסה שלי הרבה יותר גבוהה

תודה רבה על שיתוף הפעולה

שאלון לאב

מרואיין יקר,
השאלון שלפניך פותח במסגרת פרויקט מחקרי הנערך באוניברסיטת בר-אילן, בנושא הורות וסבתאות.
השאלון הוא אנונימי, ותשובותיך ינותחו ביחד עם תשובותיהם של מרואיינים רבים אחרים, ללא ציון זהותך.
תשובותיך חשובות לנו מאד. אנא, **השתדל להשיב בכנות על כל השאלות**.

תודה על שיתוף הפעולה,
צוות המחקר

הטיפול בילדך (הצעיר ביותר)

השאלות שבעמודים הבאים עוסקות בילדך ובתפקידך כאב. **אם יש לך יותר מילד אחד, אנא התיחס בתשובותיך תמיד לילד/ה הצעיר/ה ביותר במשפחה**. על-מנת להימנע מסרבול, השאלות מתייחסות לילד בלשון זכר, אולם מובן כי הכוונה היא לבנים ולבנות במידה שווה.

7. בשבוע רגיל, כמה **שעות** הילד (הצעיר במשפחה) **נמצא בהשגחת אדם אחר**? _____
(כמו מטפלת, משפחתון, גן, בית-ספר, בייביסיטר)
8. בשבוע רגיל, כמה שעות **אשתך** נמצאת עם הילד/ים לבד, בלעדיך (בשעות שהם ערים)? _____
9. בשבוע רגיל, כמה שעות **אתה** נמצא עם הילד/ים לבד, בלי אשתך (בשעות שהם ערים)? _____
10. כמה שעות בשבוע רגיל **שניכם** נמצאים עם הילד/ים **ביחד** (בשעות שהם ערים)? _____
11. בשבוע רגיל, כמה שעות בשבוע **אשתך** מקדישה לעבודות בית? _____
12. בשבוע רגיל, כמה שעות בשבוע **אתה** מקדיש לעבודות בית? _____

בחלוקת התפקידים בינך לבין אשתך, מי מכם הוא זה שעוסק בכל אחת מהפעילויות הבאות?

[אם הפעילות אינה רלוונטית לגילו של ילדך, סמן 8. אם עוסק בה בעיקר אדם אחר – מטפלת, גננת, סבתא וכדומה – סמן 9]

מבשל	מנקה	עורך קניות	מכבס	מגיש לילד אוכל או מאכיל אותו	מחליף לו חיתולים	מלביש אותו / דואג שיתלבש	רוחץ אותו / דואג שיתרחץ	משכיב אותו לישון	קם אליו בלילה	מארגן אותו בבוקר	מסדר אחריו	מרגיע	משחק / מקריא סיפור	נענה לבקשות או לדרישה לתשומת לב	עוזר לפתור בעיות רגשיות או חברתיות	עוזר עם שיעורי הבית	מציב גבולות / דואג למשמעת	לוקח אותו לטייל או לפעילויות	משגיח בסיטואציות חברתיות	מתכנן / קובע פעילויות או מפגשים עם חברים	מכין את התיק לפני שיוצאים מהבית	קונה לו בגדים	נמצא בקשר עם צוות הגן / ביה"ס	נשאר איתו בבית כשהוא חולה	דואג לארגן ביביסיטר (או סבתא..) כשצריך	לוקח אותו לרופא או לרופא שיניים	בוחר מטפלת/משפחתון/ גן/ בייס	דואג	מקבל החלטות
8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
מבשל	מנקה	עורך קניות	מכבס	מגיש לילד אוכל או מאכיל אותו	מחליף לו חיתולים	מלביש אותו / דואג שיתלבש	רוחץ אותו / דואג שיתרחץ	משכיב אותו לישון	קם אליו בלילה	מארגן אותו בבוקר	מסדר אחריו	מרגיע	משחק / מקריא סיפור	נענה לבקשות או לדרישה לתשומת לב	עוזר לפתור בעיות רגשיות או חברתיות	עוזר עם שיעורי הבית	מציב גבולות / דואג למשמעת	לוקח אותו לטייל או לפעילויות	משגיח בסיטואציות חברתיות	מתכנן / קובע פעילויות או מפגשים עם חברים	מכין את התיק לפני שיוצאים מהבית	קונה לו בגדים	נמצא בקשר עם צוות הגן / ביה"ס	נשאר איתו בבית כשהוא חולה	דואג לארגן ביביסיטר (או סבתא..) כשצריך	לוקח אותו לרופא או לרופא שיניים	בוחר מטפלת/משפחתון/ גן/ בייס	דואג	מקבל החלטות

שאלון בנושא יחסי הזוגיות

1. עד כמה אתה מקבל את תכונות האופי וההתנהגות של אשתך?

מאד מרוצה מרוב התכונות	1	2	3	4	5	6	7	מאד לא מרוצה מרוב התכונות
------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------

2. עד כמה אתה ואשתך יכולים לשוחח ביניכם על רגשותיכם וחוויותיכם?

משתפים זה את זה בכל דבר	1	2	3	4	5	6	7	לא מדברים בינינו על רגשות וחוויות
-------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-----------------------------------

3. כאשר יש בעיות, או כשצריך לקבל החלטות....

אנחנו תמיד מגיעים להחלטה משותפת	1	2	3	4	5	6	7	אנחנו לא מצליחים לגשר על חילוקי
---------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------------

4. באיזו מידה יש ביניכם הסכמה על הוצאות כספיות וניהול העניינים הכלכליים של המשפחה?

קימת הסכמה מלאה	1	2	3	4	5	6	7	אין הסכמה, חילוקי דעות מרובים
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------

5. באיזו מידה אתם נהנים מסוגי פעילויות או בילויים דומים?

אנחנו נהנים מאותן פעילויות ובילויים	1	2	3	4	5	6	7	לכל אחד מאיתנו פעילויות ובילויים
-------------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----------------------------------

6. באיזו מידה יש לכם השקפות דומות ביחס לגידול ילדים?

השקפותינו דומות	1	2	3	4	5	6	7	יש לנו השקפות שונות מאד
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------

7. באיזו מידה יש ביניכם הסכמה על מידת הקשר עם משפחותיכם (הורים, אחים) ועל צורת הקשר איתם?

קימת הסכמה מלאה	1	2	3	4	5	6	7	אין הסכמה, חילוקי דעות מרובים
-----------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------

8. באיזו מידה אתה שבע רצון מחלוקת התפקידים ביניכם וממה שכל אחד מכם צריך לעשות ועושה?

מאד שבע רצון	1	2	3	4	5	6	7	מאד לא שבע רצון
--------------	---	---	---	---	---	---	---	-----------------

9. באיזו מידה אתם יכולים לסמוך אחד על השני ולתת אמון זה בזה?

יכולים לסמוך אחד על השני, יש אמון מלא	1	2	3	4	5	6	7	לא סומכים אחד על השני, אין אמון
---------------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---------------------------------

10. באופן כללי, עד כמה אתה מרוצה מחיי הנישואים שלך?

מאד מרוצה	1	2	3	4	5	6	7	מאד לא מרוצה
-----------	---	---	---	---	---	---	---	--------------

שאלון בנושא עזרה מאמא של אשתך

11. האם היא בריאה ומתפקדת? כן/לא
12. באיזו שנה היא נולדה? _____
13. כמה שעות בשבוע היא עובדת? _____
14. כמה זמן לוקח לה להגיע מביתה אליכם? _____
15. האם אמא של אשתך מסייעת באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
16. כמה פעמים בשבוע ממוצע היא עוזרת לכם? _____
17. כמה שעות בשבוע ממוצע היא עוזרת לכם? _____
18. אם אמא של אשתך מסייעת באופן לא קבוע, באיזה נסיבות היא מסייעת? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לכם לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנה פרט:

19. האם היא מסייעת בטיפול בילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהיא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?

4. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
5. ביחד עם אשתי / במקביל אליה - _____ שעות בשבוע
6. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע

20. האם הילד/ים בא/ים אליה, או שהיא באה אליכם?

4. היא באה אלינו
5. הילד/ים נמצא/ים אצלה
6. היא נמצאת איתם במקום אחר

באיזו מידה אמא של אשתך מסייעת בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה				
1	2	3	4	5		
1	2	3	4	5	11. הכנת אוכל	
1	2	3	4	5	12. הוצאת הילד/ים מהגן	
1	2	3	4	5	13. לוקחת את הילדים לחוגים	
1	2	3	4	5	14. החלפת חיתול, רחצה האכלה	
1	2	3	4	5	15. עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	
1	2	3	4	5	16. עריכת קניות	
1	2	3	4	5	17. עזרה כספית	
1	2	3	4	5	18. בייביסיטר	
1	2	3	4	5	19. סיפור / משחק	
1	2	3	4	5	20. לוקחת לפעילויות	

עד כמה אתה מרוצה מהעזרה מאמא של אשתך?

כלל לא		במידה רבה				
1	2	3	4	5		
1	2	3	4	5	6. אני מרוצה מעזרתה	
1	2	3	4	5	7. אני מרגיש נוח לבקש את עזרתה	
1	2	3	4	5	8. אני מרוצה מהגישה שלה לילדים	
1	2	3	4	5	9. הייתי רוצה שהיא תעזור יותר	
1	2	3	4	5	10. אני מרגיש שהיא מבקרת אותנו כהורים	

שאלון בנושא עזרה מאבא של אשתך

11. האם הוא בריא ומתפקד? כן/לא [אם לא – דלג לעמוד הבא]
12. באיזו שנה הוא נולד? _____
13. כמה שעות בשבוע הוא עובד? _____
14. כמה זמן לוקח לו להגיע מביתו אליכם? _____
15. האם אבא של אשתך מסייע באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
16. כמה פעמים בשבוע ממוצע הוא עוזר לכם? _____
17. כמה שעות בשבוע ממוצע הוא עוזר לכם? _____
18. אם אבא של אשתך מסייע באופן לא קבוע, באיזה נסיבות הוא מסייע? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לכם לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנא פרט: _____
19. האם הוא נמצא עם הילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהוא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?
4. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
5. ביחד עם אשתי / במקביל אליה - _____ שעות בשבוע
6. ביחד עם איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
20. האם הילד/ים באים אליו, או שהוא בא אליכם?
4. הוא בא אלינו
5. הילד/ים נמצאים אצלו
6. הוא נמצא איתם במקום אחר

באיזו מידה אבא של אשתך מסייע בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	הכנת אוכל	21.	
1	2	3	4	5	הוצאת הילד/ים מהגן	22.	
1	2	3	4	5	לוקח את הילדים לחוגים	23.	
1	2	3	4	5	החלפת חיתול, רחצה האכלה	24.	
1	2	3	4	5	עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	25.	
1	2	3	4	5	עריכת קניות	26.	
1	2	3	4	5	עזרה כספית	27.	
1	2	3	4	5	בייביסיטר	28.	
1	2	3	4	5	סיפור / משחק	29.	
1	2	3	4	5	לוקח לפעילויות	30.	

עד כמה אתה מרוצה מהעזרה מאבא של אשתך?

כלל לא		במידה רבה					
1	2	3	4	5			
1	2	3	4	5	אני מרוצה מעזרתו	11.	
1	2	3	4	5	אני מרגיש נוח לבקש את עזרתו	12.	
1	2	3	4	5	אני מרוצה מהגישה שלו לילדים	13.	
1	2	3	4	5	הייתי רוצה שהוא יעזור יותר	14.	
1	2	3	4	5	אני מרגיש שהוא מבקר אותנו כהורים	15.	

שאלון בנושא עזרה מאמא שלך

21. האם היא בריאה ומתפקדת? כן/לא
22. באיזו שנה היא נולדה? _____
23. כמה שעות בשבוע היא עובדת? _____
24. כמה זמן לוקח לה להגיע מביתה אליכם? _____
25. האם אמך מסייעת באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
26. כמה פעמים בשבוע ממוצע אמך עוזרת לכם? _____
27. כמה שעות בשבוע ממוצע אמך עוזרת לכם? _____
28. אם אמך מסייעת באופן לא קבוע, באיזה נסיבות היא מסייעת? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לכם לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנא פרט: _____
29. האם היא מסייעת בטיפול בילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהיא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?
7. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
8. ביחד עם אשתי / במקביל אליה - _____ שעות בשבוע
9. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
30. האם הילד/ים באים אליה, או שהיא באה אליכם?
7. היא באה אלינו
8. הילד/ים נמצאים אצלה
9. היא נמצאת איתם במקום אחר

באיזו מידה אמך מסייעת בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה				
1	2	3	4	5		
1	2	3	4	5	21. הכנת אוכל	
1	2	3	4	5	22. הוצאת הילד/ים מהגן	
1	2	3	4	5	23. לוקחת את הילדים לחוגים	
1	2	3	4	5	24. החלפת חיתול, רחצה האכלה	
1	2	3	4	5	25. עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	
1	2	3	4	5	26. עריכת קניות	
1	2	3	4	5	27. עזרה כספית	
1	2	3	4	5	28. בייביסיטר	
1	2	3	4	5	29. סיפור / משחק	
1	2	3	4	5	30. לוקחת לפעילויות	

עד כמה אתה מרוצה מהעזרה מאמך?

כלל לא		במידה רבה				
1	2	3	4	5		
1	2	3	4	5	11. אני מרוצה מעזרתה	
1	2	3	4	5	12. אני מרגיש נוח לבקש את עזרתה	
1	2	3	4	5	13. אני מרוצה מהגישה שלה לילדים	
1	2	3	4	5	14. הייתי רוצה שהיא תעזור יותר	
1	2	3	4	5	15. אני מרגיש שהיא מבקרת אותנו כהורים	

שאלון בנושא עזרה מאבא שלך

21. האם הוא בריא ומתפקד? כן/לא [אם לא – דלג לעמוד הבא]
22. באיזו שנה הוא נולד? _____
23. כמה שעות בשבוע הוא עובד? _____
24. כמה זמן לוקח לו להגיע מביתו אליכם? _____
25. האם אביך מסייע באופן סדיר בטיפול בילד/ים? כן/לא
26. כמה פעמים בשבוע ממוצע אביך עוזר לכם? _____
27. כמה שעות בשבוע ממוצע אביך עוזר לכם? _____
28. אם אביך מסייע באופן לא קבוע, באיזה נסיבות הוא מסייע? (למשל – כשהילד/ה חולה, כשיש לכם לחץ בעבודה, כשאתם מבליים וכו') אנה פרט: _____
29. האם הוא נמצא עם הילד/ים כשאתם לא נמצאים, או ביחד אתכם (כולל במקביל אליכם, כשהוא עם אחד הילדים בזמן שאתם עם האחר)?
7. כששנינו לא נמצאים - _____ שעות בשבוע
8. ביחד עם אשתי / במקביל אליה - _____ שעות בשבוע
9. ביחד איתי / במקביל אלי - _____ שעות בשבוע
30. האם הילד/ים באים אלי, או שהוא בא אליכם?
7. הוא בא אלינו
8. הילד/ים נמצאים אצלו
9. הוא נמצא איתם במקום אחר

באיזו מידה אביך מסייע בכל אחת מהמטלות הבאות?

כלל לא		במידה רבה				
1	2	3	4	5		
1	2	3	4	5	31. הכנת אוכל	
1	2	3	4	5	32. הוצאת הילד/ים מהגן	
1	2	3	4	5	33. לוקח את הילדים לחוגים	
1	2	3	4	5	34. החלפת חיתול, רחצה האכלה	
1	2	3	4	5	35. עבודות בית (כמו גיהוץ, כביסה, סידור הבית)	
1	2	3	4	5	36. עריכת קניות	
1	2	3	4	5	37. עזרה כספית	
1	2	3	4	5	38. בייביסיטר	
1	2	3	4	5	39. סיפור / משחק	
1	2	3	4	5	40. לוקח לפעילויות	

עד כמה אתה מרוצה מהעזרה מאביך?

כלל לא		במידה רבה				
1	2	3	4	5		
1	2	3	4	5	16. אני מרוצה מעזרתו	
1	2	3	4	5	17. אני מרגיש נוח לבקש את עזרתו	
1	2	3	4	5	18. אני מרוצה מהגישה שלו לילדים	
1	2	3	4	5	19. הייתי רוצה שהוא יעזור יותר	
1	2	3	4	5	20. אני מרגיש שהוא מבקר אותנו כהורים	

3. האם הורי אשתך עוזרים לכם כשהם ביחד, או כל אחד לחוד?

4. שניהם ביחד
 5. לפעמים ביחד ולפעמים לחוד
 6. כל אחד לחוד

4. האם הוריך עוזרים לכם כשהם ביחד, או כל אחד לחוד?

4. שניהם ביחד
 5. לפעמים ביחד ולפעמים לחוד
 6. כל אחד לחוד

באיזו מידה אתה מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים?

מסכים לא	לא מסכים	מתלבט	מסכים	מסכים מאוד	
1	2	3	4	5	13. כששני בני הזוג עובדים, ראוי שהם יחלקו ביניהם את עבודות
1	2	3	4	5	14. הכי טוב שנשים ידאגו לבית ולילדים, וגברים ידאגו לפרנסה
1	2	3	4	5	15. נישואים הם שותפות שבה בני הזוג צריכים לחלוק ביניהם את האחריות לפרנסת המשפחה
1	2	3	4	5	16. אלא אם כן זה ממש הכרחי, אמהות לתינוקות לא צריכות לעבוד מחוץ לבית
1	2	3	4	5	17. בדרך-כלל עדיף שגבר יעמוד בראש מחלקה שעובדים בה גברים ונשים
1	2	3	4	5	18. אמהות הן באופן אינסטינקטיבי מטפלות טובות יותר מאבות
1	2	3	4	5	19. אם הם רק רוצים, גברים מסוגלים לטפל בילדים ממש כמו נשים
1	2	3	4	5	20. כשזה נוגע לטיפול בילדים, אבות צריכים ללמוד את מה שלאמהות בא באופן טבעי
1	2	3	4	5	21. אמהות הן באופן טבעי רגישות יותר לצרכי הילד מאשר אבות
1	2	3	4	5	22. אין הבדל בין גברים לנשים מבחינת יכולתם לטפל בילדים
1	2	3	4	5	23. האינטואיציה האימהית מאפשרת לאמהות לדעת מה הילד צריך
1	2	3	4	5	24. גברים יכולים לדאוג לצרכים הרגשיים של ילדים באותה מידה כמו נשים

שאלות רקע

9. כמה שעות בסך-הכל בשבוע רגיל אשתך עובדת? _____ שעות
 (כולל זמן הנסיעה לעבודה ובחזרה, ושעות שאת עובדת מהבית)

10. כמה שעות בסך-הכל בשבוע רגיל אתה עובד? _____ שעות
 (כולל זמן הנסיעה לעבודה ובחזרה, ושעות שהוא עובד מהבית)

11. כמה שעות בשבוע אשתך בבית (לא עובדת) באותו זמן שבו אתה עובד? _____ שעות

12. כמה שעות בשבוע אתה בבית (לא עובד) באותו זמן שבו אשתך עובדת? _____ שעות

13. באיזו מידה העבודה שלך חשובה בעיניך, בהשוואה לעבודה של אשתך?

1. העבודה שלי הרבה יותר חשובה
2. העבודה שלי קצת יותר חשובה
3. העבודות של שנינו חשובות באותה מידה
4. העבודה של אשתי קצת יותר חשובה
5. העבודה של אשתי הרבה יותר חשובה

14. באיזו שנה נולדת? _____

15. כמה שנים אתם נשואים? _____

16. כמה ילדים יש לכם? _____

גיל הילד/ה הראשון : גיל הילד/ה השני : גיל הילד/ה השלישי : גיל הילד/ה הרביעי : הילד/ה חמישי :

מין : בת / בן	מין : בת / בן	מין : בת / בן	מין : בת / בן	מין : בת / בן
1. באיזו ארץ נולד אביך? 1. ישראל	2. אסיה / אפריקה	3. אירופה / אמריקה	4. חבר העמים	
2. באיזו ארץ נולדה אמך? 1. ישראל	2. אסיה / אפריקה	3. אירופה / אמריקה	4. חבר העמים	
3. האם אתה –	1. חילוני 2. מסורתי	3. דתי 4. חרדי		

4. מהי השכלתך? (כמה שנים למדת)

1. יסודית (עד 8 שנות לימוד)
2. תיכונית חלקית (9-11 שנות לימוד)
3. תיכונית מלאה (12 שנות לימוד)
4. על-תיכונית (13-14 שנות לימוד)
5. אקדמאית (15 שנות לימוד ומעלה)

5. מהי בערך הכנסתך החודשית (ברוטו)?

1. פחות מ-5000 ₪ ברוטו
2. 5000-7000 ₪ ברוטו
3. 7000-10000 ₪ ברוטו
4. 10000-12000 ₪ ברוטו
5. 12000-15000 ₪ ברוטו
6. 15000-20000 ₪ ברוטו
7. מעל 20000 ₪ ברוטו

6. מה היחס בין ההכנסה שלך להכנסה של אשתך?

1. ההכנסה שלי הרבה יותר גבוהה
2. ההכנסה שלי קצת יותר גבוהה
3. ההכנסות שלנו בערך שוות
4. ההכנסה שלה קצת יותר גבוהה
5. ההכנסה שלה הרבה יותר גבוהה

תודה רבה על שיתוף הפעולה !!

Abstract

Over the last several decades, the modern family has undergone some significant changes.

The traditional family model of the father as provider and mother as homemaker, has changed with the entrance of many women into the workforce. The growing number of women who participate in providing the family income has resulted in a growth in the involvement of fathers in child care and housework, but despite this, the main responsibility of domestic task and child care still lies with the mother even if she works outside the home.

In attempting to explain the involvement of fathers in child care and housework, the relevant literature suggests theoretical models based on economic theory, concepts of gender, and definitions of the sub relationships within the family group. Much research has been done which test the factors which influence the involvement of the fathers, relating to these theoretical models. Most family research has ignored the influence of the expanded family as a source of influence on the fathers' involvement and the distribution of the family workload between the parents. In many cases the expanded family, especially the central character of the grandmother has much involvement in the life of a family unit. In Israel, the family has a very central role as does the relationship with the grandparents. In many families with small children, many couples enlist the aid of the grandmother, a fact which raises questions regarding the influence of the grandmother on the distribution of family workload between the parents, does the grandmother hinder the progression to a more equal distribution of tasks, or is this progression uninfluenced by the grandmother's involvement.

This research tests the relationship between the support provided by the grandmothers to the couple, and the level of involvement of the father in raising the children. The research hypotheses are based on the theoretical models which explain the involvement of the father in child rearing and housework. According to the economic resources theory, the involvement of the grandmother can be considered as a resource that each of the parents brings to the family. According to this model, more involvement by the father's mother will result in less

involvement by the father, while more involvement by the mother's mother will result in freeing the mother from family responsibilities. On the other hand according the model based on demand/response capability, the more either grandmother is involved there will be less responsibility placed on the shoulders of the parents, without any reference to the quality of the relationships between either parent and either grandparent. Aside from these hypotheses, this research also investigates the effect of the grandmothers' involvement on the satisfaction with the marriage felt by each parent.

This thesis is a quantitative research using a questionnaire which was filled by 104 subjects: fifty two married couples with children. The subjects independently answered the questionnaire, which measured their satisfaction with their marriage, the involvement of the parents in child rearing, attitudes on sexism, socio demographic status, involvement of the grandmothers as a function of time and specific tasks around the home, and satisfaction of the couple with the grandmothers' involvement.

The research findings supported the structural model and showed that higher involvement resulted in lower involvement of the father in child carering (but did not of the grandmothers affect the mother's involvement). The findings related to the factors which defined the grandmothers' involvement partially supported the structural model, showing that support by the father's mother was affected by her geographic proximity and the father's work hours. Along with this it was found that the father's mother was more involved when there were fewer and older children, which contradicts the above model. Finally the findings which relate to the consequences of the grandmothers' involvement on the parents satisfaction with the marriage partially supported the hypotheses which evolve from the family relationship model: even though the mother's satisfaction with the marriage increased as the grandmothers' involvement increased, the father's satisfaction with the marriage decreased. These findings shed light on the grandmothers' role in defining the delegation of roles

between the couple, and of the complex dynamics involved in defining the amount of involvement of the grandmothers in caring for their grandchildren.

This thesis was written under the supervision of Dr. Ruth Gaunt, Department of Sociology and Anthropology, Bar-Ilan University.

BAR-ILAN UNIVERSITY

**The effect of grandparents' involvement on father
involvement in childcare**

Irit Becher

Submitted in partial fulfillment of the
requirements for the Master's degree
in the Department of Gender Studies,
Bar-Ilan University